

Γενικά για την πορεία της ανάλυσης

Το βιβλίο αρχίζει στο **Κεφάλαιο 1** με την οριοθέτηση της μακροοικονομικής από τη μικροοικονομική θεωρία και συνεχίζει με τη σχέση μεταξύ οικονομικής πολιτικής και μακροοικονομικής, όπου πραγματεύεται συνοπτικά το θέμα των φορέων της οικονομικής πολιτικής και της γενικής οικονομικής ρύθμισης, ως μία από τις κρατικές παρεμβατικές δυνατότητες.

Ακολουθεί ανάλυση των στόχων της οικονομικής σταθερότητας και μεγέθυνσης, καθώς και των δεικτών τους, που συνοδεύονται από εμπειρικά στοιχεία για τη Γερμανία και την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

Η ανάλυση συνεχίζεται με μία σύνοψη της ιστορικοθεωρητικής εξέλιξης της μακροοικονομικής από τον *J. B. Say*, τον *J. M. Keynes* και τους μονεταριστές μέχρι τους νεοκλασικούς και παρουσιάζεται κάθε φορά η πολιτικοοικονομική της σημασία.

Πριν γίνει μετάβαση στα Συστήματα Εθνικών Λογαριασμών επιχειρείται μία σύντομη μεθοδολογική εισαγωγή.

Η εξακρίβωση της σχέσης μεταξύ των συνολικών οικονομικών μεγεθών γίνεται εν συνεχεία στο **Κεφάλαιο 2** βάσει ενός υποδείγματος (αριθμητικού παραδείγματος) και με τη βοήθεια τομεακών και μακροοικονομικών Λογαριασμών, από τους οποίους προκύπτουν οι εν συνεχεία χρησιμοποιούμενες εξισώσεις. Μετά περιγράφεται εν συντομία το χρησιμοποιούμενο Ευρωπαϊκό Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών (ΕΣΕΛ 95). Σε ένα απλοποιημένο Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών παραλαμβάνονται στη συνέχεια οι αριθμοί του υποδείγματος, προκειμένου να γίνει κατανοητή η εσωτερική λειτουργία του συστήματος. Το Κεφάλαιο 2 κλείνει με ένα τμήμα του πίνακα που περιέχει εμπειρικά στοιχεία των σπουδαιότερων υπολογισμών του εθνικού εισοδήματος (προέλευση, διάθεση, σχηματισμός, κατανομή).

Μετά την εισαγωγή αυτή στη μακροοικονομική παρουσιάζεται διεξοδικά, με βάση τη θεμελιακή διάκριση σε **αγορά αγαθών**, **αγορά χρήματος** και **αγορά εργασίας**, μία μακροοικονομική *ex ante* (εκ των προτέρων) ανάλυση στην οποία εξετάζεται κάθε φορά η πολιτικοοικονομική τους σημασία.

Η ανάλυση της **αγοράς αγαθών** ξεκινά στο **Κεφάλαιο 3** με την παρουσίαση της ζήτησης αγαθών από την κατανάλωση και την επένδυση. Βάσει ενός απλού υποδείγματος κλειστής οικονομίας χωρίς κρατική δραστηριότητα παρουσιάζεται ένα υπόδειγμα ισορροπίας της αγοράς αγαθών, από το οποίο προκύπτουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και διαδικασίες.

Το αρχικό απλό μοντέλο διευρύνεται στο **Κεφάλαιο 4** με την εισαγωγή της κρατικής δραστηριότητας, όπου ερευνώνται διεξοδικά οι επιδράσεις των κρατικών εσόδων και δαπανών. Πολιτικοοικονομικά ιδιαίτερα σημαντικό είναι εν τω μεταξύ το πρόβλημα του δημόσιου χρέους που δημιουργείται από τα προγράμματα οικονομικής συγκυρίας και μεγέθυνσης, εξεταζόμενο κυρίως από την οπτική των κριτηρίων κρατικής χρέωσης της συνθήκης του Μάαστριχτ.

Το **Κεφάλαιο 5** στη συνέχεια εμβαθύνει την ανάλυση με πολυσιδεείς συναρτήσεις κατανάλωσης που θεωρείται ως ο τελικός σκοπός της οικονομικής δραστηριότητας (Keynes). Οι συναρτήσεις κατανάλωσης κάνουν επίσης φανερή την περιορισμένη κρατική δυνατότητα επηρεασμού της ιδιωτικής κατανάλωσης.

Το **Κεφάλαιο 6** που ακολουθεί ασχολείται εκ νέου αλλά περισσότερο διεξοδικά με τις επενδύσεις και διευρύνει το οικονομικό υπόδειγμα της αγοράς αγαθών με μία συνάρτηση επενδύσεων ως εξάρτηση του τόκου. Επιπλέον, διευκρινίζεται η αρχή του επιταχυντή η οποία επεξηγεί τη σχέση μεταξύ μιας μεταβολής της ζήτησης και της εξ αυτού του λόγου προκαλούμενης μεταβολής των επενδύσεων. Τέλος, αυτό το κεφάλαιο περιλαμβάνει την ανάλυση της λεγόμενης **πολιτικής προσφοράς**, της οποίας η εφαρμογή υπό μορφή διαφόρων μεταρρυθμίσεων προτίθεται –κατά τους υποστηρικτές της– να κάνει εκ νέου ενδιαφέρουσες τις επενδύσεις στη Γερμανία, γεγονός σημαντικό για την εξήγηση και κατανόηση της τρέχουσας γερμανικής οικονομικής πολιτικής.

Το **Κεφάλαιο 7** ασχολείται με τις κυκλικές διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας και τη μεγέθυνση μιας εθνικής οικονομίας. Το κεφάλαιο ξεκινά με την ανάλυση των κύκλων διακύμανσης και των δεικτών και συνεχίζει με το υπόδειγμα του πολλαπλασιαστή-επιταχυντή που προσφέρει μία ενδογενή (οικονομική) εξήγηση των κυκλικών διακυμάνσεων. Μετά παρουσιάζονται εξωγενείς θεωρίες, μεταξύ άλλων μία στοχαστική θεωρία οικονομικής διακύμανσης (W. Krelle) ως μία γενική θεωρία των εξωγενών διαταραχών. Τέλος, εξετάζονται με τη βοήθεια μετακευσιανών και νεοκλασικών υποδειγμάτων μεγέθυνσης διάφορες μακροχρόνιες προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης και η οικονομικοπολιτική τους σημασία.

Η νομισματική ανάλυση αρχίζει στο **Κεφάλαιο 8** με τις βασικές έννοιες της θεωρίας του χρήματος και συνεχίζει με την προσφορά χρήματος και πίστσης του τραπεζικού τομέα, περιλαμβανομένων των αντίστοιχων πολλαπλασιαστών. Ξεκινώντας από την ποσοτική εξίσωση των κλασικών-νεοκλασικών επιχειρείται στη συνέχεια η παρουσίαση της κεϋνσιανής και μονεταριστικής θεωρίας της ζήτησης χρήματος.

Το **Κεφάλαιο 9** συνενώνει τις αγορές εμπορευμάτων και χρήματος προκειμένου να πετύχει μία ταυτόχρονη ισορροπία σε αυτές τις δύο αγορές. Αυτό επιχειρείται μάλιστα με την παρουσίαση της κεϋνσιανής και μονεταριστικής θεωρίας σύμφωνα με την εκδοχή της IS-LM καμπύλης του Hicks και επιπλέον των αποτελεσμάτων μετάδοσης (Transmissions effects) συνδυασμένων με ένα σχόλιο σχετικά με τις οικονομικοπολιτικές δυνατότητες εφαρμογής.

Στο **Κεφάλαιο 10** εξετάζονται οι πρακτικές δυνατότητες να μετουσιωθούν αυτά τα θεωρητικά ευρήματα σε πράξη, μέσω της νομισματικής πολιτικής μιας κεντρικής τράπεζας. Στο προσκήνιο βρίσκεται προφανώς η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με τους στόχους της, την οργάνωση, την αυτονομία, τα μέσα και τη στρατηγική της. Σε αυτό το κεφάλαιο προσφέρονται επίσης και εναλλακτικές νομισματοκοινοπολιτικές στρατηγικές.

Το **Κεφάλαιο 11** ασχολείται με την τρίτη αγορά της βασικής μας κατάταξης, δηλαδή την αγορά εργασίας. Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται και σχολιάζονται οι διάφορες θεωρίες απασχόλησης από τους νεοκλασικούς στον Keynes μέχρι τους νεοκλασικούς και τους νεοκεϋνσιανούς περιλαμβανομένης της προβληματικής της καμπύλης του Phillips και γίνεται αναφορά στην οικονομικοπολιτική τους επικαιρότητα.

Στο **Κεφάλαιο 12** γίνεται μετάβαση σε μία ανοικτή οικονομία και χρησιμοποιείται ο τίτλος «εξωτερική οικονομική πολιτική». Ξεκινάμε με τους σκοπούς του εξωτερικού εμπορίου και μερικές παρατηρήσεις αναφορικά με τις αποκαλούμενες «καθαρές» θεωρίες εξωτερικής οικονομίας (χωρίς δηλαδή να λαμβάνεται υπόψη η συναλλαγματική ισοτιμία) και συνεχίζουμε με την ανάλυση των διεθνών οργανισμών καθώς και της νομισματικής θεωρίας και των συστημάτων των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι επιδράσεις των εξαγωγών και εισαγωγών αναλύονται στη συνέχεια με τη βοήθεια των πολλαπλασιαστών εξαγωγών και εισαγωγών.

Τέλος στο **Κεφάλαιο 13** παρουσιάζονται κευνσιανά και κλασικά-νεοκλασικά υποδείγματα που εμφανίζουν μία ταυτόχρονη ισορροπία στις αγορές αγαθών, χρήματος και εργασίας.

Ακολουθεί στο τέλος το **Κεφάλαιο 14** με μία περίληψη των επιπτώσεων που συνεπάγονται για την οικονομική πολιτική τα μακροοικονομικά θεωρητικά συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

1.1 Οριοθέτηση της μακροοικονομικής θεωρίας

Με τον όρο **μακροοικονομική** εννοείται η διδασκαλία των αθροιστικά υπολογισμένων οικονομικών μεγεθών, όπως είναι το εγχώριο προϊόν, το ποσοστό ανεργίας και το αποτέλεσμα εξωτερικών οικονομικών σχέσεων μιας εθνικής οικονομίας. Αυτά τα αθροιστικά μεγέθη ονομάζονται και συνολικά μεγέθη.

Η μακροοικονομική εξετάζει αιτίες και επιδράσεις των μεταβολών των συνολικών μεγεθών.

Η μικροοικονομική, αντίθετα, είναι η διδασκαλία της συμπεριφοράς μεμονωμένων οικονομικών μονάδων, όπως είναι τα μεμονωμένα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις. Στη μικροοικονομία εξετάζεται, για παράδειγμα, η καταναλωτική ζήτηση ενός μεμονωμένου νοικοκυριού, ενώ στη μακροοικονομική αντικείμενο της εξέτασης είναι η καταναλωτική ζήτηση του τομέα «ιδιωτικά νοικοκυριά» μιας εθνικής οικονομίας.

Είναι προφανές ότι η μακροοικονομική δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τη διδασκαλία της εθνικής οικονομίας, όπως και η μικροοικονομική δεν μπορεί να εξομοιωθεί με την αντίστοιχη διδασκαλία της οικονομικής των επιχειρήσεων. Η μικροοικονομική εξετάζει λόγω χάρη το πρόβλημα της διαμόρφωσης των τιμών από την πλευρά της συνολικής οικονομίας, ενώ η διδασκαλία της διοίκησης επιχειρήσεων επιχειρεί αυτή την εξέταση από μεμονωμένη οικονομική πλευρά. Με άλλα λόγια, ενώ για τη διδασκαλία της Διοίκησης Επιχειρήσεων το ερώτημα που μπορεί να τεθεί είναι: «Πώς μπορεί μία επιχείρηση κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις να μεγιστοποιήσει το κέρδος της;» η διδασκαλία της εθνικής οικονομίας στη μικροοικονομική ρωτά πρωτίστως: «Πόσο μεγάλη είναι η ποσοτική προσφορά αγαθών στην περίπτωση μεγιστοποίησης του κέρδους των πωλητών;» Αυτό σημαίνει ότι η μικροοικονομική δεν ενδιαφέρεται τόσο για το μέγιστο κέρδος της επιχείρησης αλλά για τη μέγιστη προσφορά στην αγορά και γι' αυτό λαβαίνει υπόψη τα κέρδη ευημερίας των αγοραστών.

Σε ό,τι αφορά τη διαφορά μεταξύ της μικρο- και της μακροοικονομικής, αυτή συνίσταται καταρχάς στον διαφορετικό βαθμό συνάθροισης. Η συνάθροιση (aggregation), δηλαδή η συνένωση μεμονωμένων μεγεθών βάσει ενός ορισμένου κριτηρίου που δεν είναι όμοια με την απλή πρόσθεση, αρχίζει στη μικροοικονομική όταν, για παράδειγμα, η ζήτηση των μεμονωμένων νοικοκυριών αθροίζεται στη συνολική ζήτηση της αγοράς. Συνεχίζει σε μία οριακή περιοχή μεταξύ μικρο- και μακροοικονομικής, δηλαδή στη συνένωση της ζήτησης ή της προσφοράς των επιμέρους κλάδων (μεσοοικονομία) (μέθοδος παρουσίασης: πίνακας εισροών-εκροών). Τέλος, στη μακροοικονομική υπολογίζονται η αθροισμένη συνολική ζήτηση και προσφορά μιας εθνικής οικονομίας. Εν

τω μεταξύ, ο υψηλός βαθμός συνάθροισης της μακροοικονομικής έχει το πλεονέκτημα να αναδεικνύει βασικές σχέσεις, ώστε να εμποδίζει την περίπτωση κατά την οποία κάποιος «βλέπει το δέντρο και χάνει το δάσος». Και για να μείνουμε σ' αυτή την εικόνα, η μακροοικονομική ασχολείται με το δάσος ως σύστημα και αδιαφορεί για τη σύσταση και το είδος των μεμονωμένων δέντρων. Με άλλα λόγια: Η μικροοικονομική επικεντρώνεται, κατά κύριο λόγο, σε μία μερική (τμηματική) ανάλυση, ενώ η μακροοικονομική επιχειρεί μία συνολική ανάλυση, υπό την έννοια μιας ανάλυσης των συνολικών οικονομικών σχέσεων και επιδράσεων.

Χωρίς αμφιβολία, σε αυτή τη διαδικασία χάνονται πολλές πληροφορίες, γι' αυτό και επιχειρείται η αποδιάθρωση των συνολικών μεγεθών όπως, λόγου χάρη, η «συνολική κατανάλωση των νοικοκυριών» σε «κατανάλωση των εργατικών νοικοκυριών» και «κατανάλωση των επιχειρηματικών νοικοκυριών».

Ο ανώτερος βαθμός συνάθροισης της μακροοικονομικής έχει επιπτώσεις στην εξήγηση των αιτίων, διότι αυτό που μπορεί να είναι ορθό για μία οικονομική μονάδα, σύμφωνα με τους επιδιωκόμενους σκοπούς της, δεν είναι οπωσδήποτε ορθό ώστε να γίνεται αποδεκτό και για ολόκληρη την εθνική οικονομία. Τα μεμονωμένα νοικοκυριά συμπεριφέρονται, για παράδειγμα, «σωστά» σε περιόδους ύφεσης –και κατ' αυτό τον τρόπο ορθολογικά– εάν αποταμιεύουν περισσότερο το προηγούμενο διάστημα, για να μειώσουν τις συνέπειες μιας απειλούμενης ανεργίας. Από την πλευρά όμως της συνολικής οικονομίας προωθούν, μέσω της μαζικής ομοιόμορφης συμπεριφοράς, την ανεργία, καθώς καταναλώνουν λιγότερο από ό,τι πριν. Οι επιχειρήσεις αντιδρούν με περαιτέρω μείωση της παραγωγής και με επιπλέον απολύσεις. Το γεγονός ότι η αποταμίευση, από την πλευρά των μεμονωμένων οικονομικών μονάδων, μπορεί να αποτελεί «αρετή», ενώ για τη συνολική οικονομία «βάρος» (παράδοξο της αποταμίευσης), δείχνει καθαρά ότι η ποσότητα στη μακροοικονομική μετατρέπεται σε διαφορετική ποιότητα.

Αυτό σημαίνει ότι τα μικροοικονομικά γνωστικά συμπεράσματα δεν μπορούν, σε πολλές περιπτώσεις, να γίνονται αυτομάτως αποδεκτά από τους μακροοικονομικούς υπολογισμούς (πρόβλημα «no bridge»).

Αυτή η διαπίστωση μπορεί να εξηγηθεί και με τη βοήθεια των λογιστικών υπολοίπων. Τα συναθροισμένα μεγέθη μεταβάλλονται μόνον τότε, όταν οι επιδράσεις των μεταβολών της συμπεριφοράς των μεμονωμένων οικονομικών μονάδων δεν αλληλοαναιρούνται (δεν εξισώνονται). Έτσι, η κατανάλωση μιας εθνικής οικονομίας δεν αυξάνεται, αν το νοικοκυριό Α αποταμιεύει ξαφνικά 200 χρηματικές μονάδες και συγχρόνως το νοικοκυριό Β αυξάνει την κατανάλωσή του κατά 200 χρηματικές μονάδες. Αν το νοικοκυριό Β αυξήσει την κατανάλωσή του κατά 300 μονάδες, ενώ το Α τη μειώσει κατά 200 μονάδες, τότε αυξάνεται η συνολική κατανάλωση «εξ υπολοίπου» κατά 100 χρηματικές μονάδες.

Οι παρατηρήσεις αυτές φανερώνουν ότι η σπουδαιότερη αποστολή της μακροοικονομικής είναι να υπηρετεί την πρακτική οικονομική πολιτική του κράτους. Πάντως, η μακροοικονομική μπορεί να προσφέρει αυτή την υπηρεσία μόνο για ένα τμήμα της οικονομικής πολιτικής, δηλαδή την αποκαλούμενη μακροπολιτική ή συνολική πολιτική, που σημαίνει την κρατική διεύθυνση των συνολικών οικονομικών μεγεθών. Αν εμφανιστεί, για παράδειγμα, μαζική ανεργία σε μία χώρα, τότε η μακροοικονομική χρησιμοποιείται για να εξηγήσει (διάγνωση) και να καταπολεμήσει (θεραπεία) αυτό το φαινόμενο.

1.2 Μακροοικονομική θεωρία και οικονομική πολιτική

Όπως ήδη αναφέρθηκε, τα γνωστικά συμπεράσματα της μακροοικονομικής οφείλουν να αποτελούν τη βάση για την οικονομικοπολιτική εφαρμογή.

Γι' αυτό πρέπει να διευκρινίσουμε μερικά *ερωτήματα για την οικονομική πολιτική* και συγκεκριμένα:

- Τι καταλαβαίνει κανείς με τον όρο «οικονομική πολιτική»;
- Σε ποια επιμέρους (επιστημονικά) τμήματα χωρίζεται η οικονομική πολιτική;
- Ποιοι είναι οι φορείς της οικονομικής πολιτικής;

Ο πρώην υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών *Karl Schiller* όριζε ως **οικονομική πολιτική**:

«Τα δημιουργικά μέτρα που λαμβάνουν το κράτος ή τα υπό την εποπτεία του αρμόδια ιδρύματα αναφορικά με την οικονομική διαδικασία, την οικονομική διάρθρωση και το οικονομικό (θεσμικό) καθεστώς» (Schiller, 1965).

Βάσει αυτού του ορισμού είναι προφανές ότι δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως οικονομική πολιτική κάθε μέτρο που έχει ως συνέπεια μία μεταβολή σε μεμονωμένες αγορές: Αν, για παράδειγμα, ένα ιδιωτικό νοικοκυριό αυξήσει την ημερήσια κατανάλωση ψωμιού, τότε αυτό έχει μεν επιδράσεις γενικά στην οικονομία, δεν θεωρείται όμως ως οικονομική πολιτική.

Πρέπει, δηλαδή, να πρόκειται για *δημιουργικό* μέτρο, σχετικά με ορισμένα **επιμέρους τμήματα της οικονομίας**. Ο *Karl Schiller* διακρίνει ως τέτοια:

- το οικονομικό καθεστώς,
- την οικονομική διάθρωση και
- την οικονομική διαδικασία.

Κατά τη διαμόρφωση του *οικονομικού καθεστώτος* επιχειρείται η δημιουργία και η διατήρηση μιας οικονομικής θεσμικής τάξης, μέσω κρατικών νόμων και μέσω της βασικής εθιμικής στάσης των οικονομικών μονάδων.

Έτσι, μετά τον πόλεμο στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, δημιουργήθηκε η «κοινωνική οικονομία αγοράς» μέσω νομικών ρυθμίσεων (σύνταγμα, νόμος κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού, βασικός νόμος για τις επιχειρήσεις κ.λπ.).

Οι νομικές ρυθμίσεις πάντως δεν αρκούν από μόνες τους για να συντελέσουν ένα οικονομικό καθεστώς. Για να είναι ένα οικονομικό καθεστώς λειτουργικό, πρέπει να υπάρχει μία ορισμένη *εθιμική βασική στάση*. Η κοινωνική οικονομία της αγοράς μπορεί να λειτουργήσει μόνον όταν παράλληλα με τις νομικές ρυθμίσεις υπάρχει από την πλευρά των οικονομικών μονάδων προθυμία για επιδόσεις και κοινωνική υπευθυνότητα (μεταξύ άλλων προθυμία για ανάληψη επενδυτικών κινδύνων εκ μέρους των επιχειρηματιών, αλλά και εκ μέρους των εργαζομένων στις περιπτώσεις αλλαγών των θέσεων εργασίας τους).

Με τη βοήθεια της *διαρθρωτικής πολιτικής* επιδιώκεται να επηρεαστεί κυρίως η εξέλιξη της περιφερειακής και της κλαδικής διάρθρωσης, αλλά και της διάρθρωσης της κατανομής του εισοδήματος και του πλούτου. Τυπικό παράδειγμα *διαρθρωτικής* πολι-

τικής αποτελούν οι πρώην περιοχές κάρβουνου και χάλυβα, όπως η περιοχή του Σάαρ και του Ρουρ, στις οποίες εκδηλώθηκε συγχρόνως κλαδική και περιφερειακή κρίση εξαιτίας της μονοδιάρθρωσης.

Στην περίπτωση των δημιουργικών μέτρων για την *οικονομική διαδικασία* πρόκειται για διαφορετικών ειδών παρεμβάσεις του κράτους.

1. Άμεσες παρεμβάσεις του κράτους σε μεμονωμένες αγορές με καθορισμό των τιμών ή/και μέσω φόρων (οικολογικός φόρος) και επιδοτήσεων. Ο καθορισμός των τιμών πάντως δεν είναι ιδιαίτερα επιθυμητός στην περίπτωση των οικονομικών αγορών, καθώς καταστρέφει τον μηχανισμό των τιμών. Οι άμεσες παρεμβάσεις του κράτους μπορεί να κατευθύνονται και σε ολόκληρους τομείς (όπως ο τομέας της γεωργίας). Αν οι παρεμβάσεις πραγματοποιούνται σε αγορές ή σε τομείς (κλάδους) χωρίς να υπάρχει ένα διακριτό συνολικό σχέδιο, τότε η πολιτική αυτή χαρακτηρίζεται ως «παρεμβατισμός».
2. Αυτόματοι σταθεροποιητές που έχουν ενσωματωθεί σε νομικές ρυθμίσεις και αποβλέπουν στη συγκράτηση της ανοδικής συγκυρίας και στην αποφυγή της ύφεσης, όπως, για παράδειγμα, η προοδευτικότητα του φόρου εισοδήματος και το επίδομα ανεργίας (built-in stabilizers). Παράλληλα, υπάρχουν και φυσικοί σταθεροποιητές, όπως ο περιορισμός των συντελεστών παραγωγής (ειδικευμένη εργατική δύναμη, κεφάλαιο, πρώτες ύλες), που μπορούν να ανακόψουν την ανοδική πορεία της συγκυρίας.
3. Γενικές ρυθμίσεις και μέτρα του κράτους που χαρακτηρίζονται ως **συνολική ρύθμιση ή ρύθμιση επιπέδου**. Το κράτος είναι σε θέση να αυξήσει το συνολικό μέγεθος «κρατικές δαπάνες» ή να επηρεάσει το μέγεθος «κατανάλωση των ιδιωτικών νοικοκυριών» μέσω μείωσης του φόρου εισοδήματος, προκειμένου να αυξήσει τη συνολική ζήτηση και συγχρόνως την απασχόληση. Το κράτος δεν παρεμβαίνει σε αυτές τις περιπτώσεις σε μεμονωμένες αγορές ή κλάδους.

Όπως έδειξε η απαρίθμηση των δυνατοτήτων παρέμβασης, είναι απαραίτητο και συνετό να μην πραγματοποιούν οι φορείς της οικονομικής πολιτικής αυθαίρετες παρεμβάσεις, αλλά να αναπτύσσουν μία **στρατηγική**, να επεξεργάζονται και να εφαρμόζουν δηλαδή ένα ολοκληρωμένο οικονομικοπολιτικό σχέδιο, για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Από τη στρατηγική πρέπει να διακρίνεται η **τακτική** που ασχολείται με τη διαδικασία υλοποίησης του συνολικού σχεδίου.

Το οικονομικοπολιτικό σχέδιο πρέπει να περιλαμβάνει τόσο τους επιδιωκόμενους στόχους όσο και τα εργαλεία που είναι αναγκαία για την υλοποίηση της στρατηγικής. Παράλληλα, οι φορείς της οικονομικής πολιτικής πρέπει να έχουν πλήρη αντίληψη της εικόνας του υποδείγματος (θεωριών), προκειμένου να μπορούν να ακολουθούν ένα συνεπές και μη αντιφατικό σχέδιο.

Ποιος όμως πρέπει να υλοποιεί την οικονομική πολιτική ή ποιος ασχολείται πραγματικά με αυτήν;

Ως **φορέας της οικονομικής πολιτικής** προσφέρεται καταρχάς το κράτος, όπου ως «κράτος», κατά τη διδασκαλία της εθνικής οικονομίας, θεωρούνται η κεντρική κυβέρνηση της ομοσπονδίας, τα ομόσπονδα κράτη, οι περιφέρειες, οι κοινότητες (μονάδες τοπικής αυτοδιοίκησης), αλλά και άλλα δημόσια νοικοκυριά, όπως η κοινωνική ασφάλιση και τα κοινωνικά αποθεματικά ταμεία.

Η κρατική οικονομική πολιτική ασκείται στη Γερμανία όλο και περισσότερο από έναν υπερεθνικό φορέα, δηλαδή την Ευρωπαϊκή Ένωση, έτσι ώστε για την εθνική κρατική πολιτική απομένει ένα περιορισμένο πεδίο.

Παράλληλα, υπάρχει η (αυτόνομη) κεντρική τράπεζα, στην οποία το κράτος έχει μεταβιβάσει συγκεκριμένες αρμοδιότητες, έτσι ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα ίδρυμα που είναι παράγωγο του κράτους (*K. Schiller*).

Τέλος, υπάρχουν και **ιδιωτικοί φορείς** της οικονομικής πολιτικής, όπως οι ομοσπονδίες, ιδιαίτερα οι εργατικές ομοσπονδίες και τα συνδικάτα, που είτε θέτουν οικονομικοπολιτικά αιτήματα στην κυβέρνηση είτε εμφανίζονται απευθείας ως «ομοσπονδίες αγοράς» στην αγορά εργασίας. Με αυτό τον τρόπο, βάσει της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι του συντάγματος, επηρεάζουν (νόμιμα) το επίπεδο μισθών και, μέσω αυτού, την απασχόληση σε μία οικονομία αγοράς.

Ποια θέση καταλαμβάνει τώρα η **μακροοικονομική** στο πλαίσιο της οικονομικής πολιτικής; Η μακροοικονομική χρησιμεύει ως βάση της **πολιτικής σταθερότητας και μεγέθυνσης**, η οποία στο πλαίσιο της οικονομικής πολιτικής έχει ως σκοπό την επίτευξη γενικής οικονομικής ισορροπίας και την εξασφάλιση οικονομικής μεγέθυνσης. Περιλαμβάνει όλα τα μέσα και όλα τα εργαλεία για την επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης, ικανοποιητικής οικονομικής μεγέθυνσης, σταθερότητας των τιμών και εξωτερικής οικονομικής ισορροπίας (του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών).

Η αποστολή της συνίσταται ιδιαίτερα στη διατήρηση της γενικής ισορροπίας ή την επανάκτησή της, αν αυτή διαταραχτεί.

Προς επίτευξη των σκοπών της πολιτικής σταθερότητας και μεγέθυνσης, μπορούν να χρησιμοποιηθούν εργαλεία της διαδικαστικής, αλλά και της καθεστωτικής και της διαρθρωτικής πολιτικής.

Το ουσιαστικό βάρος της πολιτικής σταθερότητας και μεγέθυνσης βρίσκεται στην προαναφερθείσα **συνολική ρύθμιση**, υπό τη μορφή κρατικής **συγκυριακής πολιτικής**, με την οποία επιδιώκεται μία **βραχυπρόθεσμη** μεταβολή των συνολικών μεγεθών, προς αποφυγή συγκυριακών διαταραχών με τις αρνητικές επιπτώσεις τους.

Παράλληλα, το κράτος οφείλει να ασκήσει μία **μακροπρόθεσμη πολιτική μεγέθυνσης**, η οποία θα περιλαμβάνει την προώθηση των συντελεστών μεγέθυνσης, όπως της τεχνικής προόδου, της παραγωγικότητας και της υψηλής ειδίκευσης του ανθρώπινου κεφαλαίου, μέσω της αντίστοιχης εκπαίδευσης.

Στην πρακτική οικονομική πολιτική εφαρμόζεται συνήθως ένα μίγμα περισσότερων δυνατοτήτων (*policy-mix*), όπου τα κύρια σημεία τίθενται από τους ίδιους τους πολιτικούς.

Κατά την εφαρμογή αυτού του *policy-mix* με τη μορφή μεμονωμένων μέτρων, εμφανίζεται στη συνέχεια το πρόβλημα της **δοσολογίας** των επιμέρους μέτρων. Εδώ, μπορεί κανείς να ισχυριστεί γενικά ότι η ταυτόχρονη χρησιμοποίηση περισσότερων εργαλείων μειώνει τη δοσολογία των επιμέρους μέτρων.

Αποφασιστικό ρόλο για την αποτελεσματικότητα των οικονομικοπολιτικών μέτρων δεν ασκεί μόνον η σωστή δοσολογία αλλά και το σωστό χρονικό σημείο εφαρμογής των μέτρων, το αποκαλούμενο *timing*. **Ο συντελεστής χρόνος** πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη στην οικονομική πολιτική, καθώς στην πράξη παρατηρούνται διάφορες **χρονικές υστερήσεις** (*time lags*) που επιφέρουν διαφορετικά αποτελέσματα.

Βασικά διακρίνονται δύο μεγάλες ομάδες χρονικών υστερήσεων:

- εσωτερικές υστερήσεις (inside lags) και
- εξωτερικές υστερήσεις (outside lags).

Οι **εσωτερικές υστερήσεις** αρχίζουν στο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της εμφάνισης μιας διαταραχής της οικονομικής διαδικασίας και της εντόπισής της από τους αντίστοιχους δείκτες. Αυτό ονομάζεται **υστέρηση διαταραχής** (disturbance lag). Ακόμη και αν ο οικονομικοπολιτικός φορέας διαγνώσει τη μεταβολή ενός δείκτη, δεν είναι ακόμη βέβαιο ότι απαιτείται παρέμβαση, ότι δηλαδή η μεταβολή του δείκτη είναι καθοριστική για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων. Ο οικονομικοπολιτικός φορέας που είναι αρμόδιος για τη λήψη τέτοιων αποφάσεων, χρειάζεται ορισμένο χρόνο προκειμένου να διαγνώσει τη σπουδαιότητα της μεταβολής αυτής του δείκτη. Αυτό ονομάζεται **υστέρηση διάγνωσης** (recognition lag). Ωστόσο, κατά την επιλογή των δεικτών πρέπει να χρησιμοποιηθούν προειδοποιητικοί και όχι χρονικά ανεπίκαιροι δείκτες, ως βάση για τις πολιτικοοικονομικές αποφάσεις.

Τέλος, μπορεί να εμφανιστεί μία ακόμη υστέρηση, που συμβαίνει κατά το διάστημα το οποίο μεσολαβεί μεταξύ της διάγνωσης της σημασίας μιας μεταβολής του δείκτη και της χρησιμοποίησης των εργαλείων, η αποκαλούμενη **υστέρηση λήψης αποφάσεων** (decision lag). Η υστέρηση αυτή δημιουργείται κατά τη διάρκεια της αναζήτησης της ορθής απόφασης και της αποσαφήνισης εναλλακτικών δυνατοτήτων. Η υστέρηση αυτού του είδους έχει διαφορετική διάρκεια για τους επιμέρους φορείς της οικονομικής πολιτικής. Όταν, για παράδειγμα, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση παρεμβαίνει σε δημοσιοοικονομικά θέματα με τη μορφή φορολογικών μειώσεων, πρέπει να υποστεί όλη την κοινοβουλευτική διαδικασία. Παράδειγμα για την προσπάθεια συντόμευσης της υστέρησης λήψης αποφάσεων αποτελεί ο νόμος περί σταθερότητας και ανάπτυξης. Στην προκείμενη περίπτωση η ομοσπονδιακή κυβέρνηση έχει τη δυνατότητα να λάβει κατ'επανάληψη ορισμένα φορολογικά μέτρα με απευθείας εντολή, χωρίς να χρειαστεί να ακολουθήσει τον μακρύ δρόμο του κοινοβουλίου.

Η υστέρηση λήψης αποφάσεων της κεντρικής τράπεζας είναι σχετικά βραχεία, γεγονός που μπορεί να θεωρηθεί ως πλεονέκτημα της νομισματικής πολιτικής.

Η υστέρηση λήψης αποφάσεων εξαφανίζεται αν υπάρχουν αυτόματα σταθεροποιητές.

Μία επιπλέον ομάδα εσωτερικών υστερήσεων είναι οι **ενδιάμεσες υστερήσεις** (intermediate lags) στη νομισματική πολιτική που εμφανίζονται μετά την απόφαση για τη χρησιμοποίηση των νομισματικών εργαλείων. Αυτό συμβαίνει διότι η χρησιμοποίηση των εργαλείων επηρεάζει αρχικά μόνον τον τομέα των ιδιωτικών τραπεζών και μετά τους εκτός τραπεζών τομείς, τη συμπεριφορά των οποίων επεδίωκε να επηρεάσει η κεντρική τράπεζα.

Μία περαιτέρω υστέρηση παρατηρείται στις περιπτώσεις λήψης μέτρων από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση καθώς, προκειμένου να είναι νομικά κατοχυρωμένες οι αποφάσεις της, είναι αναγκαία η συμμετοχή διοικητικά εποπτευόμενων οργανισμών. Η υστέρηση αυτή ονομάζεται **διαδικαστική υστέρηση**.

Η εξωτερική υστέρηση (outside lag), η οποία ονομάζεται και **υστέρηση επίδρασης** (effect lag), αφορά στη χρονική υστέρηση που παρατηρείται κατά τη λήψη των πολιτικών αποφάσεων και μέτρων, καθώς και στις συνέπειες που αυτά συνεπάγονται για τις

θιγόμενες οικονομικές μονάδες. Παράλληλα, οι θιγόμενοι πρέπει να διαπιστώσουν την αναγκαιότητα της παρέμβασης. Στην προκείμενη περίπτωση, πρόκειται λόγω χάρη για υστέρηση της επίδρασης που ασκεί μία μείωση του τόκου στις επενδύσεις. Εφόσον μετά τη μείωση πραγματοποιούνται επενδύσεις, το εθνικό εισόδημα αυξάνεται με χρονική υστέρηση. Τέλος, το υψηλότερο εισόδημα μπορεί να οδηγήσει με χρονική υστέρηση σε αύξηση της απασχόλησης και του επιπέδου τιμών.

Σχετικά με τη διάρκεια των χρονικών υστερήσεων στην οικονομική πολιτική, είναι διαθέσιμα κάποια ερευνητικά αποτελέσματα, ειδικά για την επίδραση των νομισματικών μέτρων, τα οποία όμως είναι αντιφατικά, γεγονός που δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί και ερμηνευθεί.

Αυτές οι υστερήσεις έχουν συνέπειες για τη μακροοικονομική θεωρία και, ως εκ τούτου, και για την πρακτική οικονομική πολιτική.

1.3 Μακροοικονομικοί στόχοι και δείκτες

1.3.1 Κατάλογος και αλληλεξάρτηση των στόχων

Από την ίδρυση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας το έτος 1949, έχουν καθιερωθεί τέσσερις μακροοικονομικοί στόχοι:

1. πλήρης απασχόληση,
2. σταθερότητα τιμών,
3. οικονομική μεγέθυνση,
4. ισορροπία στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών.

Οι στόχοι αυτοί περιγράφονται στην παρ. 1 του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης ως εξής:

«Η Ομοσπονδία και τα (ομόσπονδα) κράτη οφείλουν, κατά τη λήψη δημοσιονομικών μέτρων, να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις ανάγκες της γενικής ισορροπίας. Τα μέτρα αυτά πρέπει να λαμβάνονται κατά τέτοιον τρόπο ώστε, στο πλαίσιο του καθεστώτος της οικονομίας αγοράς, να συμβάλλουν ταυτόχρονα στη σταθερότητα των τιμών, στον υψηλό βαθμό απασχόλησης και στην εξωτερική οικονομική ισορροπία σε έναν ικανοποιητικό ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης».

Ο κατάλογος αυτός έχει διατυπωθεί κάπως διαφορετικά στο άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Συνθήκης (Συνθήκη του Μάαστριχτ) και έχει διευρυνθεί κατά έναν ακόμη οικολογικό και κοινωνικοπολιτικό στόχο:

Καθήκον της Κοινότητας είναι να προωθεί μία διαρκή μη πληθωριστική και περιβαλλοντικά φιλική οικονομική μεγέθυνση, έναν υψηλό βαθμό σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων, ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης, έναν υψηλό βαθμό κοινωνικής προστασίας και την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής.

Ο κατάλογος της ΕΕ αποτελεί διεύρυνση με έναν στόχο περιβαλλοντικό, κοινωνικής προστασίας και γενικότερης ευημερίας.

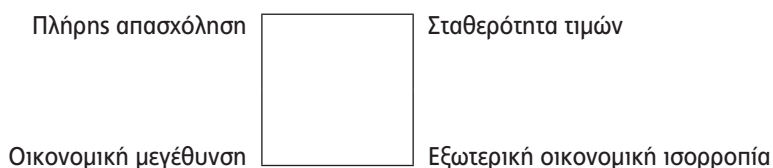
Εδώ λείπει πάντως ο στόχος της δίκαιης κατανομής του εισοδήματος και του πλούτου, που συνειδητά δεν περιελήφθη στον νόμο σταθερότητας και ανάπτυξης, καθότι με αυτό τον νόμο επιδιώκεται ειδικά η επίτευξη των **στόχων σταθερότητας** στη μορφή της σταθερότητας των τιμών, της σταθερότητας στην αγορά εργασίας και της εξωτερικής οικονομίας και του στόχου της **οικονομικής μεγέθυνσης**.

Η διατύπωση των στόχων στα κείμενα του νόμου και της ευρωπαϊκής συνθήκης δεν καθορίζει τι συνεπάγονται ακριβώς αυτοί οι στόχοι για την πρακτική οικονομική πολιτική. Για την πρακτική οικονομική πολιτική πρέπει, κατά συνέπεια, να γίνουν σαφείς ως προς το περιεχόμενο και να καταστούν μετρήσιμοι, αν δεν θέλουν να παραμείνουν απλώς μη δεσμευτικές παροτρύνσεις.

Στη Γερμανία η συγκεκριμενοποίηση των στόχων πραγματοποιείται με την τοποθέτηση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης στην ετήσια γνωμοδότηση του «συμβουλίου εμπειρογνομόνων για την εξέλιξη της οικονομίας». Σε αυτή τη γνωμοδότηση πρέπει εντός έξι εβδομάδων να γίνει τοποθέτηση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, με τη μορφή της **ετήσιας οικονομικής έκθεσης**. Σε αυτή την τοποθέτηση περιέχονται (και ποσοτικά) οι οικονομικοί στόχοι της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, η οποία όμως από τη δεκαετία του 1980 κάνει λόγο μόνο για «ετήσιες προβολές». Παρ' όλα αυτά γίνεται κάποια συγκεκριμενοποίηση των στόχων από την εκάστοτε κυβέρνηση.

Το κείμενο του νόμου της σταθερότητας και της ανάπτυξης, στην παράγραφο 1, επιβάλλει την ταυτόχρονη ικανοποίηση των στόχων, δηλαδή ορίζει ότι δεν θα δίνεται προτεραιότητα σε κανέναν στόχο. Δεν υπάρχει κατάλογος προτεραιοτήτων. Είναι πάντως πολύ δύσκολο να επιτευχθούν ταυτόχρονα αυτοί οι στόχοι. Αυτό θα άγγιζε τα όρια της μαγείας. Γι' αυτό και σε αυτή την περίπτωση γίνεται λόγος για «μαγικό τετράγωνο».

Η σχέση μεταξύ των τεσσάρων στόχων του καταλόγου μπορεί να απεικονιστεί γραφικά με τη μορφή ενός τετραγώνου:

Σχήμα 1.1

Με τη «μαγεία» αυτή διαφαίνονται ορισμένες **συγκρούσεις στόχων**, επειδή οι κυβερνήσεις είναι τελικά αναγκασμένες να θέσουν κάποιες προτεραιότητες.

Έτσι, κατά τη δεκαετία του 1970, είχε κυριαρχήσει στις συζητήσεις της οικονομικής θεωρίας και πολιτικής το πρόβλημα της εναλλακτικής μεταξύ πλήρους απασχόλησης και σταθερότητας των τιμών. Κατά καιρούς εκφράστηκε η άποψη ότι ο στόχος της πλήρους απασχόλησης θα μπορούσε να εξαγοραστεί με ένα ανεκτό επίπεδο πληθωρισμού.

Ωστόσο, το πρόβλημα αυτό δεν τέθηκε για τη γερμανική οικονομική πολιτική, μια που η Γερμανική Κεντρική Τράπεζα σίγουρα δεν θα το επέτρεπε, βάσει των στόχων και βάσει της αυτονομίας της. Πρέπει να αναφέρουμε εδώ ότι στη Δυτική Γερμανία η αρμοδιότητα εφαρμογής του στόχου «σταθερότητα των τιμών» μεταβιβάστηκε σε μία

αυτόνομη κεντρική τράπεζα, και μάλιστα με τη νομισματική μεταρρύθμιση του έτους 1948 και την τράπεζα γερμανικών κρατιδίων ως πρόδρομο της σημερινής Γερμανικής Ομοσπονδιακής Τράπεζας, δηλαδή πριν από τη δημιουργία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Η τράπεζα αυτή είχε ως αποστολή την κατοχύρωση της «νομισματικής σταθερότητας», που ήταν ευρύτερη από τη σταθερότητα των τιμών, καθώς εμπεριείχε και τη σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Η αρμοδιότητα της εξασφάλισης σταθερότητας των τιμών έχει πλέον μεταβιβαστεί στην αυτόνομη Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και μαζί με αυτήν η αρμοδιότητα εξασφάλισης της νομισματικής συνολικής ρύθμισης.

Η μεταβίβαση αυτής της αρμοδιότητας σε μία κεντρική τράπεζα δεν απαλλάσσει βέβαια πλήρως τις κυβερνήσεις των χωρών της ευρωζώνης από την υποχρέωση να διατηρούν τη σταθερότητα των τιμών ή, ακόμη, και να τη δημιουργούν. Οφείλουν να προσφέρουν το μερίδιο που τους αναλογεί, μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής, αλλά και της πολιτικής επί του οικονομικού καθεστώτος, με την αρμοδιότητα να δημιουργούν ανταγωνισμό στις επιμέρους αγορές ή/και να τον διατηρούν, προκειμένου να μειώνουν τον βαθμό μονοπώλησης της οικονομίας.

Για την οικονομική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής εξακολουθεί να είναι σημαντική η εναλλακτική (δυνατότητα) μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας επειδή η Αμερικανική Κεντρική Τράπεζα, βάσει του νόμου περί απασχόλησης (Employment Act) του 1946, υποχρεούται να επιδιώκει την εξασφάλιση τόσο του στόχου της «σταθερότητας των τιμών» όσο και του υψηλού επιπέδου απασχόλησης.

Σχετικά με τη σύγκρουση αυτών των στόχων στην Ευρώπη, από τη δεκαετία του 1980 επικρατεί η άποψη ότι η επίτευξη του στόχου «σταθερότητα των τιμών» στηρίζει όλους τους άλλους στόχους, ακόμη και τον στόχο της πλήρους απασχόλησης. Υποστηρίζεται δηλαδή ότι με τη σταθερότητα των τιμών διατηρείται η διεθνής ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και, μέσω αυτής, η ισορροπία του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών και έμμεσα και της απασχόλησης. (Η προβληματική αυτή θα συζητηθεί λεπτομερέστερα στη συνέχεια.)

Για τον στόχο της «εξωτερικής οικονομικής ισορροπίας» η θεσμική κατάσταση έχει προ πολλού μεταβληθεί: Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 οι σταθερές ισοτιμίες έχουν καταργηθεί παγκοσμίως, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Έτσι, έπρεπε να αντιμετωπιστούν οι ανισορροπίες στα ισοζύγια εξωτερικών πληρωμών, μέσω των μεταβολών των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Επίσης, οι κεντρικές τράπεζες έπρεπε να ασκήσουν αυτόνομη νομισματική πολιτική.

Για τη Γερμανική Κεντρική Τράπεζα (από τα μέσα της δεκαετίας του 1970) μέχρι τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, ως νομισματικής βάσης των ευρωπαϊκών νομισμάτων, αυτό ήταν εφικτό σε περιορισμένο βαθμό. Εν τω μεταξύ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μπορεί, ενόψει του αμερικανικού δολαρίου, να ασκεί σχεδόν αυτόνομη νομισματική πολιτική, βάσει της ακόμη ευρύτερης νομισματικής της ζώνης.

Εξαιτίας αυτών των θεσμικών μεταβολών, θα έπρεπε κανονικά να παραιτηθεί κανείς από τη συνειδητή επιδίωξη εξωτερικών οικονομικών στόχων. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα κάνει αυτή την προσπάθεια με το να μην επηρεάζει σημαντικά την ισοτιμία του ευρώ. Παρά τις κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες οι διεθνείς ανισορροπίες έχουν αυξηθεί. Οι κεντρικές τράπεζες αναγκάζονται πολύ συχνά να επεμβαίνουν.

Σχετικά τώρα με τη σχέση μεταξύ του στόχου της πλήρους απασχόλησης και της οικονομικής μεγέθυνσης, μπορεί να διαπιστώσει κανείς ότι μία αντίστοιχα υψηλή οικονομική μεγέθυνση μπορεί να προωθή τον στόχο της πλήρους απασχόλησης.

1.3.2 Πλήρης απασχόληση

Α. Ορισμός και δείκτες

Ο στόχος «πλήρης απασχόληση» έγινε επίκεντρο της επιστημονικής διερεύνησης από την περίοδο της οικονομικής κρίσης του 1929, καθώς η ανεργία δεν αποτελεί μόνον ένα οικονομικό πρόβλημα, αλλά μπορεί να έχει σοβαρές κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες, όπως δείχνει η κατάρρευση της δημοκρατίας της Βαϊμάρης.

Γι' αυτό τον λόγο οι κυβερνήσεις προσπαθούν να καταπολεμήσουν με διαφορετικά μέτρα την ανεργία.

Τι εννοούμε, όμως, όταν λέμε «πλήρης απασχόληση»;

Υπό την **έννοια της αγοράς** σε μία εθνική οικονομία επικρατεί πλήρης απασχόληση αν, με δεδομένο μισθό, η προσφορά εργασίας ισούται με τη αντίστοιχη ζήτηση. Σε αυτό τον μισθό δεν υπάρχει ακούσια ανεργία.

Αν, αντίθετα, η ζήτηση εργασίας σε έναν συγκεκριμένο μισθό είναι μικρότερη από την αντίστοιχη προσφορά, τότε επικρατεί ακούσια ανεργία ή **υποαπασχόληση**. Γίνεται λόγος εξάλλου για **υπεραπασχόληση**, αν σε αυτό τον μισθό η ζήτηση εργασίας είναι μεγαλύτερη από την προσφορά. Όταν λέμε «μισθός» σε μία εθνική οικονομία, εννοούμε το ισχύον επίπεδο μισθών (πρβλ. κεφάλαιο «Αγορά εργασίας»).

Η ανεργία αποδίδεται εδώ πρωτίστως στο ύψος του μισθού και μάλιστα στην ύπαρξη κατώτατων μισθών με τη μορφή των μισθών που διαμορφώνονται στις συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Γι' αυτό και η αντίστοιχη ανεργία ονομάζεται ανεργία του κατώτατου μισθού. Πρόκειται για το γνωστό μικροοικονομικό φαινόμενο του πλεονάσματος προσφοράς σε μία κατώτατη τιμή. Στην πραγματικότητα, αυτό το πλεόνασμα προσφοράς μπορεί να είναι μεγαλύτερο, αν η αμοιβή είναι υψηλότερη από αυτή της συλλογικής σύμβασης.

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης δεν προωθεί πάντως την «πλήρη απασχόληση» ως στόχο. Ο στόχος αυτός είναι αρκετά ήπια διατυπωμένος στον νόμο: Ζητείται απλώς **υψηλή στάθμη ή υψηλό επίπεδο απασχόλησης**. Σύμφωνα με τον νομικό ορισμό του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και της Συνθήκης του Μάαστριχτ, μπορεί κατά συνέπεια να επικρατεί μία σχετική ανεργία. Πάντως, και τα δύο νομικά κείμενα δεν θέτουν όρια ανοχής, η υπέρβαση των οποίων θα σήμαινε την παραβίαση του στόχου.

Έτσι, ο στόχος αυτός έγινε πολύ σχετικός στην Ομοσπονδιακή Γερμανία με την πάροδο του χρόνου. Ενώ, για παράδειγμα, το 1968 το ποσοστό ανεργίας 0,7-1,2% ίσχυε ως «πλήρης απασχόληση», το ποσοστό αυτό ανέβηκε το 1974 στο 2,5-3,0%.

Από το τέλος της δεκαετίας του 1990 θεωρείται επιτυχία αν το ποσοστό ανεργίας βρίσκεται μόνο στο 5%, αντί περίπου στο 10%.

Με τον οικονομικό δείκτη **«ποσοστό ανεργίας»** εννοείται το ποσοστό των επίσημα δηλωμένων ανέργων στο σύνολο των οικονομικά ενεργών ατόμων (οικονομικά ενεργοί-άνεργοι).

Άνεργος θεωρείται, σύμφωνα με αυτό τον ορισμό, όποιος δεν έχει απασχόληση (απασχολείται λιγότερο από 15 ώρες την εβδομάδα), ζητά εργασία, είναι διαθέσιμος στην αγορά εργασίας και είναι επίσημα δηλωμένος ως άνεργος.

Στον Πίνακα 1.1 παρουσιάζονται διάφοροι δείκτες της αγοράς εργασίας. Για το ποσοστό ανεργίας χρησιμοποιήθηκε ως βάση το λεγόμενο **σχέδιο (concept) περί ημεδαπής**, υπολογίστηκε δηλαδή ο αριθμός των δηλωθέντων ως άνεργων ατόμων με **τόπο εργασίας τη Γερμανία**, ως ποσοστό των οικονομικά ενεργών –των επιθυμούντων δηλαδή να εργαστούν– ατόμων της Γερμανίας. Από τον πίνακα προκύπτει ότι το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε από 7,3% το 1992 σε 11,1% το 2005. Μετά το 2006 το ποσοστό αυτό μειώνεται εκ νέου. Όπως θα φανεί στη συνέχεια, σημαντικό ρόλο παίζουν τόσο συγκυριακά όσο και διαρθρωτικά αίτια. Βάσει του πίνακα αυτού, δικαιολογείται η υπόθεση περί ύπαρξης διαρθρωτικών αιτιών, καθώς για 4,5 εκατ. ανέργους το έτος 2007 ήταν διαθέσιμες 621.000 θέσεις εργασίας.

Από το έτος 1999 χρησιμοποιείται ο δείκτης **«του ποσοστού των οικονομικά ανενεργών»** ως ποσοστό του αριθμού αυτών των ανενεργών (όπως υπολογίζεται από προφορικές ερωτήσεις) προς τον αριθμό των οικονομικά ενεργών ατόμων (που ορίζεται ως το άθροισμα των οικονομικά ενεργών και ανενεργών).

Έτσι, χρησιμοποιείται το σχέδιο περί ημεδαπών, όπου τα οικονομικώς ενεργά άτομα πρέπει να έχουν **μόνιμη κατοικία στη Γερμανία**.

Αυτός είναι ο **ορισμός ILO (ΔΟΕ)**, δηλαδή της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ILO = International Labour Organization), που χρησιμοποιείται στην ΕΕ και διεθνώς.

Στη Γερμανία αυτό το ποσοστό υπολογίζεται από την Ομοσπονδιακή Στατιστική Υπηρεσία, με τη διενέργεια δειγματοληπτικής έρευνας.

Ο ορισμός της ILO δεν διαφέρει ως προς τις βασικές υποθέσεις του από τον παραπάνω ορισμό των ανέργων, καθώς άνεργος και οικονομικά ανενεργός είναι ένα άτομο που:

- δεν έχει εργασία,
- προσφέρεται στην αγορά εργασίας και
- ζητά εργασία.

Οι ορισμοί πάντως διαφέρουν σε σημαντικά σημεία.

Στον ορισμό της ΔΟΕ, δεν πρέπει το άτομο να έχει δηλωθεί σε κάποιο γραφείο ευρέσεως εργασίας. Θεωρείται άνεργος εάν δεν έχει ούτε **μία** ώρα εργασίας την εβδομάδα και ζητά τουλάχιστον **μία** ώρα εργασία εβδομαδιαίως.

Αυτό έχει ως συνέπεια το ποσοστό των οικονομικά ανενεργών να είναι συστηματικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό των ανέργων, διότι όλα τα άτομα που εργάζονται από μία έως δεκαπέντε ώρες θεωρούνται από το αρμόδιο γραφείο ευρέσεως εργασίας ως άνεργα, αλλά σύμφωνα με τον **ορισμό της ΔΟΕ** δεν θεωρούνται ως οικονομικά ανενεργά, αλλά ως οικονομικά ενεργά άτομα. Ο Πίνακας 1.2 δείχνει τα ποσοστά ανεργίας των τελευταίων ετών στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Και εδώ παρατηρείται μία συνεχής άνοδος του ποσοστού από 6,2% το 1992 σε 10,6% το 2005. Από το 2006 αυτό το ποσοστό μειώθηκε μέχρι το 8,3% (2007).

Πίνακας 1.1 Ανεργία και απασχόληση στη Γερμανία, σύμφωνα με το σχέδιο ημεδαπής

Έτος	Οικονομικά ενεργοί στην ημεδαπή	Οικον. ενεργοί που εργάζονται στην ημεδαπή	Απασχολούμενα άτομα στην ημεδαπή	Ελεύθεροι επαγγελμ. στην ημεδαπή (α)	Άνεργοι	Ποσοστό ανεργίας	Ελεύθερες θέσεις σε χιλιάδες
	Μέσος όρος σε χιλιάδες					%	
1992	41.038	38.059	34.482	3.577	2.979	7,3	356
1993	40.974	37.555	33.930	3.625	3.419	8,3	280
1994	41.214	37.516	33.791	3.725	3.698	9,0	285
1995	41.213	37.601	33.852	3.749	3.612	8,8	321
1996	41.463	37.498	33.756	3.742	3.965	9,6	327
1997	41.847	37.463	33.647	3.816	4.384	10,5	337
1998	42.192	37.911	34.046	3.865	4.281	10,1	422
1999	42.525	38.424	34.567	3.857	4.101	9,6	456
2000	43.034	39.144	35.229	3.915	3.890	9,0	515
2001	43.169	39.316	35.333	3.983	3.853	8,9	507
2002	43.157	39.096	35.093	4.003	4.061	9,4	452
2003	43.101	38.724	34.651	4.073	4.377	10,2	355
2004	43.256	38.875	34.653	4.222	4.381	10,1	386
2005	43.708	38.847	34.491	4.356	4.861	11,1	413
2006	43.577	39.090	34.698	4.392	4.487	10,3	564
2007	43.542	39.766	35.319	4.446	3.776	8,7	621

(α) Συμπεριλαμβανομένων των βοηθών μελών της οικογένειας.

Πηγή: Ομοσπονδιακή Στατιστική Υπηρεσία: εθνικοί λογαριασμοί, τόμος 18, σειρά 1.5, Πίνακας 1.12, έκθεση στοιχείων έτους 2006, σελ. 16, στατιστική επετηρίδα έτους 2006, σελ. 644, μηνιαίο δελτίο Ομοσπονδιακής Τράπεζας 5/08, σελ. 65.

Ο Πίνακας 1.2 φανερώνει επίσης τη διαφορά μεταξύ του ποσοστού οικονομικά ανενεργών και του ποσοστού ανέργων, διότι η τελευταία στήλη του πίνακα περιέχει για σύγκριση το ποσοστό ανεργίας από τον προηγούμενο Πίνακα 1.1.

Η σύγκριση του γερμανικού ποσοστού των οικονομικά ανενεργών με το αντίστοιχο ποσοστό άλλων χωρών, στον Πίνακα 1.3, δείχνει αρχικά ότι η Γερμανία βρισκόταν το 2001 κάτω από τον μέσο όρο της ευρωζώνης και από το 2002 πάνω από αυτόν.

Μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης, τα ποσοστά της Ιταλίας, της Ολλανδίας, της Αυστρίας και της Πορτογαλίας (μέχρι το 2007) βρίσκονταν σε κάθε έτος αρκετά κάτω από τον μέσο όρο.

Πίνακας 1.2 Ανεργία και απασχόληση στη Γερμανία, σύμφωνα με το σχέδιο ημεδαπής

Έτος	Οικονομικά ενεργοί στην ημεδαπή	Οικον. ενεργοί που εργάζονται στην ημεδαπή	Απασχολούμενα άτομα στην ημεδαπή	Ελεύθεροι επαγγελμ. στην ημεδαπή (α)	Οικονομ. ανενεργοί (β)	Ποσοστό ανενεργών	Ποσοστό ανέργων (πίνακας 1.1)
Μέσος όρος σε χιλιάδες						%	%
1992	40.600	38.066	34.489	3.577	2.534	6,2	7,3
1993	40.598	37.541	33.916	3.625	3.057	7,5	8,3
1994	40.811	37.488	33.763	3.725	3.323	8,1	9,0
1995	40.774	37.546	33.797	3.749	3.228	7,9	8,8
1996	40.939	37.434	33.692	3.742	3.505	8,6	9,6
1997	41.198	37.390	33.574	3.816	3.808	9,2	10,5
1998	41.566	37.834	33.969	3.865	3.732	9,0	10,1
1999	41.472	38.339	34.482	3.857	3.403	8,2	9,6
2000	42.175	39.038	35.123	3.915	3.137	7,4	9,0
2001	42.402	39.209	35.226	3.983	3.193	7,5	8,9
2002	42.517	38.994	34.991	4.003	3.523	8,3	9,4
2003	42.551	38.633	34.560	4.073	3.918	9,2	10,2
2004	42.954	38.794	34.572	4.222	4.160	9,7	10,1
2005	43.322	38.749	34.393	4.356	4.573	10,6	11,1
2006	43.256	39.006	34.614	4.392	4.250	9,8	10,3
2007	43.289	39.687	35.241	4.446	3.602	8,3	8,7

(α) Συμπεριλαμβανομένων των βοηθώντων μελών της οικογένειας.

(β) Οριοθέτηση των οικονομικά ανενεργών σύμφωνα με τον ορισμό της ΔΟΕ (μικροαπογραφή).

Πηγή: Εθνικοί λογαριασμοί, τόμος 18, σειρά 1.5, Υπολογισμός εγχώριου προϊόντος, μακρές σειρές από το 1970, 2007, Πίνακας 1.11.

Τα ποσοστά των οικονομικά ανενεργών της Δανίας και της Μεγάλης Βρετανίας, από την ομάδα των υπόλοιπων ευρωπαϊκών χωρών, βρίσκονταν επίσης αισθητά κάτω από τον μέσο όρο των χωρών της ευρωζώνης.

Ο Πίνακας 1.3 δείχνει επίσης το ποσοστό ανεργίας των νέων μελών της ΕΕ, όπου διαπιστώνονται μεγάλες διαφορές. Ιδιαίτερα η Πολωνία και η Σλοβακία εμφάνιζαν ποσοστά 20%, γεγονός που μπορεί να θεωρηθεί ως καθυστερημένη συνέπεια του (προηγούμενου) σοσιαλιστικού καθεστώτος. Από το 2006 διαπιστώνεται πάντως και εδώ μία καθαρά θετική τάση.

Η διεθνής σύγκριση των χωρών της ΕΕ με οικονομικά σημαντικές χώρες, όπως η Ιαπωνία και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή για τις ευρωπαϊκές χώρες, δεδομένου ότι τα ποσοστά των οικονομικά ανενεργών των παραπάνω δύο χωρών κυμαίνονται τα τελευταία χρόνια περίπου στο 5%.

Οι συνολικοί αριθμοί των τριών πινάκων δεν προσφέρουν εξηγήσεις για τα αίτια της ανεργίας. Γι' αυτό στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να καταγράψουμε τις σπουδαιότερες κατηγορίες ανεργίας. Η ονομασία της κάθε κατηγορίας φανερώνει και τα αίτιά της.

Πίνακας 1.3 Διεθνής σύγκριση του ποσοστού των οικονομικά ανενεργών (σε %)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ευρωζώνη	8,0	8,4	8,9	8,8	8,8	8,2	7,4
Βέλγιο	6,7	7,3	8,1	8,4	8,4	8,2	7,5
Γερμανία	7,8	8,7	9,6	9,5	10,7	9,8	8,4
Φινλανδία	9,1	9,1	9,0	8,8	8,4	7,7	6,9
Γαλλία	8,5	8,8	9,4	9,6	9,2	9,2	8,3
Ελλάδα	10,4	10,0	9,3	10,5	9,8	8,9	8,3
Ιρλανδία	3,9	4,3	4,6	4,5	4,3	4,4	4,6
Ιταλία	9,4	9,0	8,6	8,0	7,7	6,8	6,1
Λουξεμβούργο	2,1	2,8	3,7	5,1	4,5	4,7	4,7
Μάλτα		7,5	8,2	9,0	7,3	7,3	6,4
Ολλανδία	2,5	2,7	3,8	4,6	4,7	3,9	3,2
Αυστρία	3,6	4,3	4,4	4,8	5,2	4,7	4,4
Πορτογαλία	4,1	5,1	6,4	6,7	7,6	7,7	8,0
Σλοβενία		6,1	6,5	6,3	6,5	6,0	4,8
Ισπανία	10,6	11,3	11,3	10,6	9,2	8,5	8,3
Κύπρος		3,9	4,5	4,4	5,2	4,6	3,9
Άλλες χώρες της ΕΕ							
Βουλγαρία					10,1	8,9	6,9
Τσεχία		7,3	7,8	8,5	7,9	7,1	5,3
Δανία	4,3	4,6	5,6	5,5	4,8	3,9	3,8
Εσθονία		9,5	10,1	9,2	7,9	5,9	4,7
Λετονία		12,5	10,5	10,7	8,9	6,9	6,0
Λιθουανία		13,6	12,7	11,5	8,3	5,6	4,3
Ουγγαρία		5,6	5,8	5,9	7,2	7,5	7,4
Πολωνία		19,8	19,2	18,9	17,7	13,8	9,6
Ρουμανία					7,1	7,3	6,4
Σλοβακία		18,7	17,1	16,6	16,3	13,4	11,1
Σουηδία	3,4	4,9	5,6	6,3	7,4	7,0	6,1
Ην. Βασιλείο	8,1	5,1	5,0	4,7	4,8	5,4	5,3
Επιλεγμένες τρίτες χώρες							
Ιαπωνία	5,0	5,4	5,2	4,7	4,4	4,1	3,8
Ην. Πολιτείες	4,8	5,8	6,0	5,5	5,1	4,6	4,6

Πηγή: Ομοσπονδιακή Τράπεζα, μηνιαίο δελτίο 7/03, 6/08, σελ. 6 κ.ε., Ευρωπαϊκή Τράπεζα, μηνιαίο δελτίο 7/03, σελ. 82 κ.ε., 10/06, 4/07, σελ. S69 κ.ε., 5/08, σελ. S74 κ.ε.

B. Αίτια της ανεργίας

1. Η **συγκυριακή** ανεργία δημιουργείται από τις κυκλικές διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας. Υπάρχει κατά τη διάρκεια της ύφεσης, στο κατώτατο σημείο της (πυθμένas), ακόμη κατά την έναρξη της ανάκαμψης.

Επίσης, η συγκυριακή ανεργία ονομάζεται από τον *J. M. Keynes* και κεϋνσιανή ανεργία επειδή ο *Keynes* κατά τη δεκαετία του 1930, μετά την οικονομική κρίση του 1929, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την καταπολέμηση αυτής της κατηγορίας ανεργίας. Η μείωση της συγκυριακής ανεργίας βρίσκεται στο επίκεντρο της παρούσας εργασίας.

2. Η **εποχική** ανεργία δημιουργείται από την εποχικά διαφορετική εκμετάλλευση της παραγωγικής δυναμικότητας όπως, για παράδειγμα, στον κατασκευαστικό τομέα, κατά τη διάρκεια ενός βαρύ χειμώνα.

Μπορεί όμως να οφείλεται και σε θεσμικά αίτια όπως, για παράδειγμα, συμβαίνει με τις ρυθμίσεις των θερινών διακοπών αφού, κατά τη διάρκεια των περιόδων που δεν υπάρχουν διακοπές (σχολικές διακοπές), οι παραγωγικές δυναμικότητες στις περιοχές όπου πραγματοποιούνται οι διακοπές μένουν σε μεγάλο βαθμό ανεκμετάλλευτες.

3. Η **διαρθρωτική ανεργία** οφείλεται στις χρονικές υστερήσεις των διαδικασιών προσαρμογής που προκύπτουν από τις διαβρωτικές μεταβολές και, κυρίως, επειδή ο συντελεστής εργασίας δεν είναι ούτε ομοιογενής ούτε τελείως κινητικός. Η διαρθρωτική ανεργία αποκαλείται από τους νεοκλασικούς και «**φυσική ανεργία**».

3α. Η **ανεργία τριβής**, που ονομάζεται και **ανεργία διακύμανσης**, δημιουργείται από τις χρονικές υστερήσεις που μεσολαβούν μεταξύ της αποχώρησης και της εκ νέου ανάληψης εργασίας ενός εργαζόμενου, όπου η αλλαγή της θέσης εργασίας σε μία δυναμική οικονομία εξαρτάται αποκλειστικά από τη διαρκή μεταβολή της οικονομικής διάρθρωσης. Σε κάθε εθνική οικονομία υπάρχει ένα υπόλοιπο από ανεργία διακύμανσης.

3β. Η **περιφερειακή ανεργία** δημιουργείται από δυσκινησία των συντελεστών παραγωγής, όπου η ιδανική περίπτωση δεν είναι η κινητικότητα του συντελεστή «εργασία», αλλά του συντελεστή «κεφάλαιο»: Το κεφάλαιο οφείλει να ηγαίει στην εργασία και όχι αντίθετα.

Τυπικό παράδειγμα όπου, ως επί το πλείστον, ο συντελεστής «εργασία» ηγαίει στον συντελεστή «κεφάλαιο» είναι η εισροή μεταναστών εργατών. Ο Πίνακας 1.4 δείχνει με παραστατικό τρόπο την κατάσταση της περιφερειακής ανεργίας που επικρατεί στη Γερμανία. Ιδιαίτερα εντυπωσιακά είναι τα υπερβολικά υψηλά ποσοστά ανεργίας των ανατολικογερμανικών ομόσπονδων κρατών, που είναι συχνά διπλάσια από τον ομοσπονδιακό μέσο όρο.

Αυτό αποτελεί καθυστερημένη συνέπεια του μετασχηματισμού μιας λιγότερο παραγωγικής κεντρικά προγραμματισμένης οικονομίας, σε μία οικονομία αγοράς. Η παραγωγικότητα της εργασίας στην πρώην σοσιαλιστική δημοκρατία της Γερμανίας ήταν χαμηλότερη από το ένα τρίτο της παραγωγικότητας της Δυτικής Γερμανίας ή, με άλλα λόγια, για να πετύχουν το ίδιο αποτέλεσμα τα εργοστάσια της Ανατολικής Γερμανίας χρειαζόνταν τριπλάσιο προσωπικό.

Παρά τα πολυάριθμα φορολογικά κίνητρα και τις επιδοτήσεις για τη διενέργεια επενδύσεων, δεν μετακινείται όπως μέχρι τώρα αρκετό κεφάλαιο προς την Ανα-

τολική Γερμανία. Από τον Πίνακα 1.4 προκύπτει ότι οι χώρες νότια του ποταμού Μάιν (μέχρι το κρατίδιο του Σάαρ) έχουν ποσοστά ανεργίας που βρίσκονται κάτω από τον ομοσπονδιακό μέσο όρο. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στην ευνοϊκότερη (πολυσιδή) διάρθρωση, που περιλαμβάνει τον τομέα των υπηρεσιών και της υψηλής τεχνολογίας.

- 3γ. Η **κλαδική ανεργία** δημιουργείται επειδή ορισμένοι οικονομικοί κλάδοι εξαιτίας, μεταξύ άλλων, της διαρθρωτικής μεταβολής της ζήτησης ή του διεθνούς ανταγωνισμού, βρίσκονται σε κρίση. Γνωστά ιστορικά παραδείγματα αποτελούν οι βιομηχανίες του χάλυβα και της κλωστοϋφαντουργίας. Όταν σε μία περιοχή επικρατεί μονοδιάρθρωση, τότε μία διαρθρωτική κρίση σημαίνει συγχρόνως και κρίση της περιφέρειας, όπως στις περιπτώσεις του Ρούρ και του Σάαρ.

Πίνακας 1.4 Ποσοστά ανεργίας στα ομοσπονδιακά κρατίδια

	Ποσοστό ανεργίας (α)						
	Ετήσιοι μέσοι όροι						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ομοσπονδιακή επικράτεια	9,6	9,4	9,8	10,5	10,5	11,7	10,5
Ομοσπονδιακή περιοχή Δύσης	7,6	7,2	7,6	8,4	8,5	9,9	8,4
Ομοσπονδιακή περιοχή Ανατολής	17,1	17,3	17,7	18,5	18,4	18,7	10,5
Βάδη-Βυτεμβέργη	5,4	5,3	6,0	6,9	6,9	7,8	6,1
Βαβαρία	5,5	5,3	6,0	6,9	6,9	7,8	6,9
Βερολίνο	15,8	16,1	16,9	18,1	17,6	19,0	18,1
Βραδεμβούργο	17,0	17,4	17,5	18,8	18,7	18,2	18,8
Βρέμη	13,0	12,4	12,5	13,2	13,3	16,8	13,2
Αμβούργο	8,9	8,3	9,0	9,9	9,7	11,3	9,9
Έσση	7,3	6,6	7,0	7,9	8,2	9,7	7,9
Μεκλεμβούργο - Δυτική Πομερανία	17,8	17,4	17,5	18,8	18,7	18,2	20,1
Κάτω Σαξονία	9,3	9,1	9,2	9,6	9,6	11,6	9,6
Βόρεια Ρηνανία - Βεσφαλία	9,2	8,8	9,2	10,0	10,2	12,0	10,0
Ρηνανία - Παλατινάτο	7,3	6,8	7,2	7,7	7,7	8,8	7,7
Σάαρ	9,8	9,0	9,1	9,5	9,2	10,7	9,5
Σαξονία	17,0	17,5	17,8	17,9	17,8	18,3	17,9
Σαξονία - Άνχαλτ	20,2	19,7	19,6	20,5	20,3	20,2	20,5
Σλέσβιχ - Χολστάιν	8,5	8,4	8,7	9,7	9,8	11,6	9,7
Θουριγγία	15,4	20,8	21,4	21,5	21,4	20,5	16,7

(α) Άνεργοι ως ποσοστό των οικονομικά ενεργών πολιτών που βρίσκονται σε σχέση εξαρτημένης εργασίας.

Πηγή: Ομοσπονδιακό Ίδρυμα Εργασίας. Ετήσιες εκθέσεις.

- 3δ. Η διαρθρωτική ανεργία μπορεί να λάβει τη μορφή της **δημογραφικής ανεργίας**: Η πληθυσμιακή διάρθρωση μιας χώρας μεταβάλλεται κατά τέτοιον τρόπο που ο αριθμός των ενεργών οικονομικά ατόμων νεότερης ηλικίας αυξάνεται γρηγορότερα από

τον αντίστοιχο αριθμό των ατόμων που αποχωρούν από την παραγωγική διαδικασία. Μία άλλη αιτία θα μπορούσε να είναι η εισροή μεταναστών από άλλες χώρες.

- 3ε. Η διαρθρωτική ανεργία μπορεί να οφείλεται σε **τεχνολογικά** αίτια: Με τις νέες τεχνολογίες μπορεί να δημιουργούνται θέσεις εργασίας, αλλά ταυτόχρονα να εξαφανίζονται ολόκληροι κλάδοι και επαγγέλματα. Οι νέες τεχνολογίες αυξάνουν την παραγωγικότητα της εργασίας και ελευθερώνουν εργατικές δυνάμεις, που σε μία στάσιμη οικονομία είναι δύσκολο να βρουν νέα απασχόληση.
- 3στ. Μία άλλη κατηγορία διαρθρωτικής ανεργίας υπάρχει στη μορφή της μη ικανοποιητικής ή λάθος ειδίκευσης των εργαζομένων. Η ειδίκευση των εργαζομένων δεν συμπίπτει πάντα με τις απαιτήσεις των προσφερόμενων θέσεων εργασίας. Προκειμένου να καλυφθούν οι ελλείψεις σε αυτές τις περιπτώσεις απαιτείται είτε ανώτερη ειδίκευση είτε ανάλογη μετεκπαίδευση.

Ο Πίνακας 1.5 δείχνει ότι η επαγγελματική ειδίκευση είναι συνυπεύθυνη για την εργατική ανεργία. Το ποσοστό των ανέργων χωρίς εκπαίδευση ανέρχεται στο 40,29%.

Πίνακας 1.5 Ειδίκευση και ανεργία στη Γερμανία
Ποσοστιαία συμμετοχή των ανέργων 2005

α) Χωρίς ειδίκευση	40,29
β) Με περατωμένη εκπαίδευση, μεταξύ αυτών:	59,71
με περατωμένη επαγγελματική εκπαίδευση	54,18
με πανεπιστημιακή εκπαίδευση:	
Ειδική Ανώτατη Σχολή	1,89
Πανεπιστήμιο	3,64

Πηγή: IAB, ερευνητική έκθεση Νο 9/2007, σελ. 33.

Μία ολοκληρωμένη επαγγελματική εκπαίδευση δεν αποτελεί εγγύηση κατά της ανεργίας, καθώς το σχετικό ποσοστό βρισκόταν στο 54,18%. Αντίθετα, το ποσοστό των ανώτερα ειδικευμένων ομάδων με τριτοβάθμια εκπαίδευση βρισκόταν πολύ χαμηλότερα, δηλαδή με σπουδές σε ανώτατες ειδικές σχολές στο 1,89% και με πανεπιστημιακές σπουδές στο 3,64%.

4. Άλλες κατηγορίες ανεργίας αποτελούν οι προαναφερθείσες μορφές της **εκούσιας** και **ακούσιας** ανεργίας:

Εκούσια ανεργία δημιουργείται όταν οικονομικώς ενεργά άτομα δεν επιθυμούν να εργαστούν με τον προσφερόμενο μισθό (μισθός συλλογικών συμβάσεων) γιατί τον θεωρούν πολύ χαμηλό. Προσφέρουν την εργασία τους μόνο για έναν υψηλότερο μισθό. **Ακούσια** ανεργία προκύπτει όταν οικονομικώς ενεργά άτομα επιθυμούν με τον προσφερόμενο μισθό να εργαστούν, αλλά δεν βρίσκουν εργασία διότι η προσφορά εργασίας υπερβαίνει τη ζήτηση. Επειδή αυτού του είδους η ανεργία αποδίδεται από τους νεοκλασικούς στην ύπαρξη κατώτατου μισθού (στη μορφή μισθού συλλογικών συμβάσεων ή εγγυημένου από το κράτος κατώτατου μισθού), ονομάζεται και **ανεργ-**

γία κατώτατου μισθού. Αυτή η ανεργία θεωρείται παράλληλα και ανεργία διαρθρωτικής μορφής, επειδή στην προκείμενη περίπτωση απαιτείται διαρθρωτική αλλαγή της αγοράς εργασίας με τη μορφή ευελιξίας.

5. Η ανεργία μπορεί να οφείλεται σε **εξωτερικούς οικονομικούς λόγους**, όπως στη συναλλαγματική ισοτιμία: Δημιουργείται με την ανατίμηση ενός νομίσματος που δυσκολεύει τις εξαγωγές. Η ανατίμηση μπορεί να μη δικαιολογείται οπωσδήποτε από τα στατιστικά δεδομένα της εθνικής οικονομίας, αλλά να προέκυψε από ένα κύμα κερδοσκοπίας.

Η ανεργία που αποδίδεται σε εξωτερικούς οικονομικούς λόγους μπορεί επίσης να δημιουργηθεί από το ελεύθερο εμπόριο στον βαθμό που η εγχώρια παραγωγή θα αποδειχτεί μη ανταγωνιστική. Το φαινόμενο αυτό φαίνεται καθαρά με τη διεθνοποίηση και την κατάργηση των εμπορικών περιορισμών. Σε συνθήκες ανταγωνισμού βρίσκονται και τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης.

Εξαιτίας των πολλαπλών αιτιών της ανεργίας που αναφέρθηκαν πιο πάνω, η πρακτική οικονομική πολιτική πρέπει να χρησιμοποιήσει πολλαπλά εργαλεία, με άλλα λόγια να χρησιμοποιήσει ένα μίγμα πολιτικής (policy-mix), για να την καταπολεμήσει. Οι μακροοικονομικές αναλύσεις της παρούσας δημοσίευσης θα παρουσιάσουν τις δυνατότητες που προκύπτουν για την οικονομικοπολιτική εφαρμογή.

1.3.3 Σταθερότητα των τιμών

A. Ορισμός, πληθωριστικές και αντιπληθωριστικές επιπτώσεις και δείκτες

Στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης περιλαμβάνεται συνειδητά η έκφραση «σταθερότητα του επιπέδου τιμών». Η έκφραση αυτή υπαινίσσεται ότι στο οικονομικό σύστημα της αγοράς δεν είναι επιθυμητή η σταθερότητα των μεμονωμένων τιμών, διότι έτσι θα εξαφανίζονταν σημαντικές λειτουργίες του μηχανισμού των τιμών –όπως γνωρίζουμε από τη μικροοικονομία– όπως η λειτουργία διανομής για τους φορείς της ζήτησης, η λειτουργία επιλογής για τους φορείς της προσφοράς, η λειτουργία της εκκαθάρισης της αγοράς και εξίσωσης προσφοράς και ζήτησης, η λειτουργία πληροφόρησης για τη σπανιότητα των αγαθών, η λειτουργία κατανομής για την άριστη χρησιμοποίηση των πόρων και η λειτουργία κατανομής για το εισόδημα των συντελεστών παραγωγής.

Αυτό δηλαδή θα σήμαινε ακρήστευση του εμπορευματοοικονομικού μηχανισμού ρύθμισης.

Από τη δεκαετία του 1950 έχουν παρατηρηθεί διαρκείς αυξήσεις του επιπέδου τιμών, έτσι ώστε κατά το διάστημα αυτό να ασχολούμαστε κυρίως με την καταπολέμηση των πληθωριστικών κινδύνων.

Εν τω μεταξύ, εμφανίστηκε και το φαινόμενο των σταθερών μειώσεων του επιπέδου τιμών, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης της Ιαπωνίας, γεγονός το οποίο σε συνδυασμό με τις υφέσεις υποχρέωσε τις χώρες της Ευρώπης να ασχοληθούν με τον αντιπληθωρισμό.

Τι επιπτώσεις έχει ο πληθωρισμός;

Ο πληθωρισμός, ως διαρκής αύξηση του επιπέδου τιμών, είναι ανεπιθύμητος, διότι αφαιρεί από το (κρατικό) χρήμα τις λειτουργίες του ως μέσου διατήρησης αξίας, κριτηρίου αξίας, μέσου ανταλλαγής και μέσου μεταβίβασης αξίας. Η συνέπεια θα ήταν η ριζική αλλαγή των τρόπων συμπεριφοράς.

Η εφαρμογή μακροχρόνιων προγραμμάτων παρεμποδίζεται ιδιαίτερα από τις επιχειρήσεις και τα ιδιωτικά νοικοκυριά.

Ασφαλώς δεν είναι ορθός ο ισχυρισμός ότι στην περίπτωση του πληθωρισμού έχουν ζημιωθεί όλες οι οικονομικές μονάδες. «Ζημιωμένοι» είναι οι πιστωτές των οποίων οι απαιτήσεις δεν εμφανίζουν δυναμική, ενώ οι χρεώστες μπορούν να θεωρηθούν ως «κερδισμένοι» (υπόθεση πιστωτή-χρεώστη), ακόμη και στην περίπτωση που ο τοκισμός είναι τόσο υψηλός που αντικαθιστά την απώλεια της αξίας λόγω του πληθωρισμού.

Αναμφίβολα, εφόσον δεν γίνεται καμία προσαρμογή προς τον ρυθμό του πληθωρισμού, ο πληθωρισμός ζημιώνει όλους όσους έχουν σταθερό εισόδημα, όπως τα άτομα που λαμβάνουν κοινωνική βοήθεια (υπόθεση της μεταβίβασης εισοδήματος).

Όσοι καταφέρουν να μετακυλίσουν το υψηλότερο κόστος στις τιμές δεν είναι ούτε κερδισμένοι ούτε ζημιωμένοι. Την ίδια προσπάθεια μετακύλισης επιχειρούν έπειτα από εντολή των εργαζομένων και τα συνδικάτα, τα οποία στην περίπτωση πληθωρισμού απαιτούν υψηλότερους μισθούς για να εξισώσουν τις απώλειες της αγοραστικής δύναμης. Αυτό δημιουργεί νέες αυξήσεις του επιπέδου τιμών λόγω της αύξησης του κόστους των επιχειρήσεων κ.λπ. (σπирάλ μισθών-τιμών). Τελικά, η μετακύλιση επιτυγχάνεται με χρονική υστέρηση, γι' αυτό και οι εργαζόμενοι κατατάσσονται ως επί το πλείστον στους ζημιωθέντες (υπόθεση υστέρησης μισθού).

Στους κερδισμένους ανήκουν και οι κάτοχοι υλικών αγαθών, αν οι αξίες τους αυξάνονται περισσότερο από τον γενικό ρυθμό του πληθωρισμού.

Στους ζημιωμένους συγκαταλέγονται τέλος όλοι οι υπόχρεοι φόρου εισοδήματος στην περίπτωση της προοδευτικής φορολόγησης. Ο πληθωρισμός καταλήγει τελικά, μετά την προσαρμογή του εισοδήματος των συντελεστών, σε αναδιανομή υπέρ του κράτους και εις βάρος των φορολογουμένων. Η διαφορά μεταξύ ακαθάριστου και καθαρού εισοδήματος μεγαλώνει (υπόθεση του καθαρού εισοδήματος).

Από τις παρατηρήσεις αυτές προκύπτει ότι σε μία εθνική οικονομία δεν έχουν το ίδιο συμφέρον όλες οι κοινωνικές ομάδες να καταπολεμήσουν τον πληθωρισμό.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί η σχέση μεταξύ της εξωτερικής οικονομικής ισορροπίας και του εσωτερικού πληθωρισμού. Εάν στην περίπτωση των σταθερών ισοτιμιών ο ρυθμός του εσωτερικού πληθωρισμού είναι υψηλότερος από τον ρυθμό των κυριότερων εμπορικών ετέρων, τότε απειλείται μείωση των εξαγωγών λόγω μείωσης της ανταγωνιστικής ικανότητας της χώρας. Στην περίπτωση των κυμαινόμενων ισοτιμιών η κατάσταση αυτή θα οδηγούσε σε υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος.

Ακόμη και αν το κράτος, ως δημόσιο νοικοκυριό, στη λειτουργία του φοροεισπράκτορα και ιδίως του χρεώστη, κερδίζει από τον πληθωρισμό με την προοδευτική φορολογία, οφείλει χάριν του γενικού οικονομικού συμφέροντος να εφαρμόζει πολιτική σταθερότητας των τιμών. Ιδίως στη Γερμανία οι πολίτες ακόμη και σήμερα αντιδρούν κατά των πληθωριστικών τάσεων. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι το 1923 γνώρισαν τις αρνητικές συνέπειες του υπερπληθωρισμού. Ο πληθωρισμός εκείνος κατέστρεψε οικονομικά τα αστικά στρώματα που διατηρούσαν χρηματικά ποσά, γεγονός που είχε καταλυτικές πολιτικές συνέπειες για τη δημοκρατία της Βαϊμάρης.

Τι επιδράσεις ασκεί τώρα ο αντιπληθωρισμός;

Καταρχάς ο αντιπληθωρισμός προκαλεί αύξηση της αγοραστικής δύναμης του χρήματος. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι προσδοκίες των ατόμων που διαθέτουν χρηματικά ποσά αλλά και αυτών που κατέχουν υλικά αγαθά αλλάζουν αυτάματα.

Οι καταναλωτές ως κάτοχοι χρήματος γίνονται επιφυλακτικοί, διότι αναμένουν περαιτέρω μείωση των τιμών και εξαιτίας του περιορισμού των αγορών επιτείνονται ακόμη περισσότερο οι μειώσεις των τιμών. Οι κάτοχοι υλικών αγαθών (όπως οι έμποροι του λιανικού εμπορίου) προσπαθούν να απαλλαγούν όσο πιο γρήγορα γίνεται από τα αποθέματά τους. Αυτό δεν επιτυγχάνεται πάντα με τη μείωση των τιμών. Εκπτώσεις πραγματοποιούνται σήμερα με την παροχή των λεγόμενων «ραμπάτ», αλλά και με προσφορά βελτιωμένου εξοπλισμού στην ίδια τιμή (ως γνωστόν, στη Γερμανία το «κυνήγι αγοραστικών ευκαιριών» έχει γίνει λαϊκό άθλημα).

Οι μειώσεις των τιμών δεν μπορούν πάντως να συνεχίζονται επ' άπειρον από το εμπόριο και τους παραγωγούς, διότι και αυτοί πρέπει να τηρούν διάφορες συμβατικές υποχρεώσεις τους, όπως για παράδειγμα συμβόλαια ενοικίων. Γι' αυτό τον λόγο προσπαθούν να περιορίζουν το προσωπικό, γεγονός που οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας και συνεπώς σε περαιτέρω μείωση της ζήτησης.

Αν οι άνεργοι είναι παράλληλα και χρεώστες, τότε η κατάσταση τους επιδεινώνεται ακόμη περισσότερο λόγω της μείωσης του εισοδήματος. Ενδεχομένως αναγκάζονται να πουλήσουν το δανειοδοτούμενο σπίτι τους. Η αγορά ακινήτων καταρρέει.

Με ανάλογο τρόπο ωθούνται στην πτώχευση πολλές επιχειρήσεις εξαιτίας του υψηλού ποσοστού ξένου κεφαλαίου και της μείωσης των κερδών. Η οικονομική κρίση επιτείνεται έτσι ακόμη περισσότερο.

Πώς όμως γίνεται η μέτρηση για την πρακτική οικονομική πολιτική της **εξέλιξης του επιπέδου τιμών και των μεταβολών της αξίας του χρήματος;**

Ο υπολογισμός της μεταβολής της αξίας του χρήματος γίνεται με τη βοήθεια του **δείκτη τιμών**. Οι δείκτες τιμών δείχνουν την ποσοστιαία μεταβολή των δαπανών ενός έτους (έτος σύγκρισης) απέναντι στις δαπάνες του έτους εκκίνησης (έτος βάσης) όπου οι ζητούμενες ποσότητες (καλάθι των ζητούμενων αγαθών) διατηρούνται σταθερές, προκειμένου να υπολογιστούν οι επιπτώσεις των τιμών.

Υπάρχουν δύο δυνατότητες:

Είτε να διατηρηθούν σταθερές οι ποσότητες του εκάστοτε συγκρίσιμου έτους (καλάθι αγαθών του έτους σύγκρισης) είτε οι αντίστοιχες ποσότητες του έτους βάσης.

Ενώ ο δείκτης τιμών του στατιστικού *H. Paasche* χρησιμοποιεί τις **ποσότητες του συγκρίσιμου έτους**, ο δείκτης αντίθετα του *E. Laspeyres* χρησιμοποιεί τις σταθερές **ποσότητες του έτους βάσης**, q_0 . Έτσι προκύπτει ο παρακάτω δείκτης τιμών του Laspeyres:

$$P_L = \frac{\sum p_i \cdot q_0}{\sum p_0 \cdot q_0} \cdot 100$$

Το p_i συμβολίζει την τιμή του συγκρινόμενου έτους, το q_0 την ποσότητα και το p_0 την τιμή του έτους βάσης. Το πλεονέκτημα του δείκτη τιμών του Laspeyres είναι ότι οι ποσότητες των αγαθών του έτους βάσης κρατούνται σταθερές και η επιθυμητή επίδραση των τιμών προκύπτει καθαρά από τη σύγκριση των αριθμών. Έτσι μπορεί να γίνει σύγκριση μεταξύ των διαφόρων ετών, όπου είναι εύκολη και μία μεταβολή του έτους βάσης. Η υπόθεση περί σταθερού καλαθιού προϊόντων του έτους βάσης στον δείκτη του Laspeyres αποτελεί όμως παράλληλα και το μειονέκτημά του: Όσο μεγαλύτερη χρονικά είναι η απόσταση μεταξύ του έτους βάσης και του συγκρινόμενου έτους, τόσο λιγότερο συμπίπτουν το καλάθι των αγαθών και η πραγματική ζήτηση.

Το πρόβλημα όμως είναι ότι ο παραπάνω δείκτης τιμών παρουσιάζει και ένα συστηματικό λάθος: Στην περίπτωση αυξανόμενων τιμών των επιμέρους αγαθών η ζήτηση (υπό κανονικές συνθήκες) μειώνεται. Επειδή όμως οι ποσότητες στον δείκτη τιμών του Laspeyres παραμένουν σταθερές, αυτός ο δείκτης υπερεκτιμά την πορεία του πληθωρισμού. Μία νέα έρευνα επισημαίνει ότι η βελτίωση της ποιότητας των αγαθών οδηγεί σε αυξήσεις των τιμών. Η Ομοσπονδιακή Στατιστική Υπηρεσία προσπαθεί να απομονώσει το ποιοτικό αυτό αποτέλεσμα με τη διενέργεια διαδικασιών ποιοτικής εξομάλυνσης.

Ο δείκτης τιμών του Laspeyres χρησιμοποιείται ως βάση για τους δείκτες τιμών καταναλωτή, ενώ στη Γερμανία χρησιμοποιείται σε μία τροποποιημένη μορφή και για τον υπολογισμό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

Ο σπουδαιότερος δείκτης για την εξέλιξη της αγοραστικής δύναμης του χρήματος είναι ο **δείκτης τιμών καταναλωτή**. Σύμφωνα με την Ομοσπονδιακή Στατιστική Υπηρεσία ο δείκτης τιμών καταναλωτή μετρά τον μέσο όρο των μεταβολών στις τιμές των υλικών αγαθών και υπηρεσιών που αγοράζουν τα ιδιωτικά νοικοκυριά για καταναλωτικούς σκοπούς. Υπολογίζεται στη βάση του δείκτη τιμών Laspeyres. Ο δείκτης αυτός χρησιμοποιεί ένα καλάθι προϊόντων το οποίο περιέχει αγαθά που ζητούνται από τα ιδιωτικά νοικοκυριά. Επειδή το καλάθι των προϊόντων μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου (π.χ. συσκευές προβολής DVD αντί βίντεο), πρέπει να ανανεώνεται συνεχώς και να προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες.

Ο δείκτης των τιμών καταναλωτή παίζει σπουδαίο ρόλο στη γενική οικονομικοπολιτική συζήτηση και ιδιαίτερα στις διαπραγματεύσεις των μισθών.

Στην πρακτική οικονομική πολιτική επικρατεί η άποψη ότι ο στόχος της σταθερότητας των τιμών επιτυγχάνεται όταν ο ρυθμός του πληθωρισμού, υπολογισμένος σύμφωνα με τον δείκτη τιμών καταναλωτή, βρίσκεται γύρω στο 2%.

Παράλληλα με τον δείκτη τιμών καταναλωτή, η Ομοσπονδιακή Στατιστική Υπηρεσία υπολογίζει και έναν εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή (ΕΔΤΚ) για τη Γερμανία, προκειμένου να διευκολύνει τη συγκρισιμότητα των μεταβολών των τιμών μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ. Ο δείκτης αυτός έχει ως βάση τον δείκτη τιμών καταναλωτή, αλλά περιλαμβάνει λιγότερες δαπάνες των γερμανικών ιδιωτικών νοικοκυριών. Λείπουν, για παράδειγμα, οι δαπάνες των νοικοκυριών για ιδιοκατοίκηση.

Ο «εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή» χρησιμοποιείται στην ΕΕ ως κριτήριο σύγκλισης του όρου «σταθερότητα των τιμών» κατά την είσοδο μιας χώρας στην ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση.

Η Στατιστική Υπηρεσία της ΕΕ (Eurostat) υπολογίζει με βάση τα εθνικά στοιχεία τα στοιχεία του εναρμονισμένου δείκτη καταναλωτή για ολόκληρη την ευρωπαϊκή νομισματική ένωση. Ο δείκτης αυτός είναι ένας σπουδαίος δείκτης για την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Οι Πίνακες 1.6 και 1.7 παρουσιάζουν την ανάπτυξη στη Γερμανία, στην ευρωζώνη, σε άλλες χώρες της ΕΕ, καθώς και σε μερικές οικονομικά σημαντικές χώρες.

Από τον Πίνακα 1.6 προκύπτει καθαρά ότι για τη Γερμανία αυτή τη στιγμή ισχύει το έτος βάσης 2005 και ότι οι επιμέρους (επιλεγμένοι) τμηματικοί δείκτες εμφανίζουν πολύ διαφορετικές εξελίξεις. Επειδή το έτος βάσης 2005 είναι σχετικά νέο, η εξέλιξη του επιπέδου τιμών στη Γερμανία πρέπει να εξεταστεί με τη βοήθεια των ρυθμών πληθωρισμού. Από το 1995 έως το 2006 οι συνολικοί ρυθμοί πληθωρισμού βρισκόνταν στη Γερμανία κάτω από το 2% ετησίως. Με αυτό τον ρυθμό είχε επιτευχθεί ο στόχος της σταθερότητας των τιμών. Το 2003 μάλιστα ο ρυθμός πληθωρισμού ανερχόταν μόνο στο 1%, οπότε τέθηκε το ερώτη-

μα μήπως, πράγματι, η Γερμανία βρισκόταν σε κατάσταση αντιπληθωρισμού ή διερχόταν περίοδο μείωσης των ρυθμών πληθωρισμού, με άλλα λόγια αποπληθωρισμού (στα αγγλικά disinflation). Το έτος 2007 ο ρυθμός πληθωρισμού όμως ανερχόταν σε 2,3%. Οι επιλεγμένοι μερικοί δείκτες (τμήματα) δείχνουν πάντως διαφορετική εξέλιξη. Εδώ ξεχωρίζει το τμήμα «εκπαίδευση» με αισθητά μεγαλύτερους ρυθμούς. Το 1994 βρισκόταν στο 9,9% και το 2007 στο 25%. Επίσης, οι ρυθμοί πληθωρισμού του τμήματος «κατοικία, νερό, ρεύμα, φυσικό αέριο» αυξήθηκαν πάνω από τον μέσο όρο. Αντίθετα, οι τιμές για είδη διατροφής, ρουχισμό και παπούτσια εμφάνισαν αύξηση κάτω από τον μέσο όρο.

Πίνακας 1.6 Δείκτης τιμών καταναλωτή για τη Γερμανία
Δείκτης 2005 = 100

Ετήσιος μέσος όρος	Συνολικός δείκτης (12 τμημάτων)	Επιλεγμένα τμήματα				
		Είδη διατροφής, μη οινόπν. ποτά	Ρουχισμός, παπούτσια, αέριο κ.λπ.	Κατοικία, νερό, ρεύμα	Ξενοδοχεία, εστιατόρια	Εκπαίδευση
1993	83,3	91,9	97,8	77,1	84,4	65,5
1994	85,6	93,4	99,2	80,2	86,6	72,0
1995	87,1	94,3	99,9	82,7	87,7	74,9
1996	88,3	94,9	100,6	84,7	88,7	77,7
1997	90,0	96,3	101,1	86,9	89,6	80,7
1998	90,9	97,2	101,5	87,7	90,9	84,6
1999	91,4	96,0	101,8	88,8	92,1	88,0
2000	92,7	95,3	101,9	91,3	93,1	89,5
2001	94,5	99,6	102,7	93,5	94,9	90,6
2002	95,9	100,4	103,4	94,4	98,3	93,0
2003	96,9	100,3	102,6	95,8	99,1	95,0
2004	98,5	99,9	101,9	97,3	99,9	98,1
2005	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2006	101,6	102,0	99,4	102,9	101,2	101,5
2007	103,9	105,9	100,7	104,9	104,0	126,9
Μεταβολή έναντι του προηγούμενου έτους σε ποσοστό %						
1994	2,8	1,6	1,4	4,0	2,6	9,9
1995	1,8	1,0	0,7	3,1	1,3	4,0
1996	1,4	0,6	0,7	2,4	1,1	3,7
1997	1,9	1,5	0,5	2,6	1,0	3,9
1998	1,0	0,9	0,4	0,9	1,5	4,8
1999	0,6	-1,2	0,3	1,3	1,3	4,0
2000	1,4	-0,7	0,1	2,8	1,1	1,7
2001	1,9	4,5	0,8	2,4	1,9	1,2
2002	1,5	0,8	0,7	1,0	3,6	2,6
2003	1,0	-0,1	-0,8	1,5	0,8	2,2
2004	1,7	-0,4	-0,7	1,6	0,8	3,3
2005	1,5	0,1	-1,9	2,8	0,1	1,9
2006	1,6	2,0	-0,6	2,9	1,2	1,5
2007	2,3	3,8	1,3	1,9	2,8	25,0

Πηγή: Ομοσπονδιακή Στατιστική Υπηρεσία, ιστοσελίδα: www.destatis.de, 13.6.2008.

Πίνακας 1.7 Εναρμονισμένοι δείκτες τιμών καταναλωτή (σε ποσοστό %) στην ΕΕ και δείκτες τιμών καταναλωτή σε επιλεγμένες τρίτες χώρες

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ευρωζώνη	2,1	2,3	2,3	2,1	2,1	2,2	2,2	2,1
Βέλγιο	2,7	2,4	1,6	1,5	1,9	2,5	2,3	1,8
Γερμανία	1,4	1,9	1,3	1,0	1,8	1,9	1,8	2,3
Φινλανδία	3,0	2,8	2,0	1,3	ο,	0,8	1,3	1,6
Γαλλία	1,8	1,8	1,9	2,2	2,3	1,9	1,9	1,6
Ελλάδα	2,9	3,7	3,9	3,4	3,0	3,5	3,3	3,0
Ιρλανδία	5,3	4,0	4,7	4,0	2,3	2,2	2,7	2,9
Ιταλία	2,6	2,3	2,6	2,8	2,3	2,2	2,2	2,0
Λουξεμβούργο	3,8	2,4	2,1	2,5	3,2	3,8	3,0	2,7
Μάλτα			3,1	1,9	2,7	2,5	2,6	0,7
Ολλανδία	2,3	5,1	3,9	2,2	1,4	1,5	1,7	1,6
Αυστρία	2,0	2,3	1,7	1,3	2,0	2,1	1,7	2,2
Πορτογαλία	2,8	4,4	3,7	3,3	2,5	2,1	3,0	2,4
Σλοβενία			7,5	5,7	3,6	2,5	2,5	3,8
Ισπανία	3,5	2,8	3,6	3,1	3,1	3,4	3,6	2,8
Κύπρος			2,8	4,0	1,9	2,0	2,2	2,2
Άλλες χώρες της ΕΕ								
Βουλγαρία						6,0	7,4	7,6
Τσεχία	1,4	-0,1	2,6	1,6	2,1	3,0		
Δανία	2,7	2,3	2,4	2,0	0,9	1,7	1,9	1,7
Εσθονία			3,6	1,4	3,0	4,1	4,4	6,7
Λετονία			2,0	2,9	6,2	6,9	6,6	10,1
Λιθουανία			0,4	-1,1	1,1	2,7	3,8	5,8
Ουγγαρία			5,2	4,7	6,8	3,5	4,0	7,9
Πολωνία			1,9	0,7	3,6	2,2	1,3	2,6
Ρουμανία						9,1	6,6	4,9
Σλοβακία			3,5	8,5	7,4	2,8	4,3	1,9
Σουηδία	1,3	2,7	2,0	2,3	1,0	0,8	1,5	1,7
Ην. Βασίλειο	0,8	1,2	1,3	1,4	1,3	2,1	2,3	2,3
Επιλεγμένες τρίτες χώρες (δείκτες τιμών καταναλωτή)								
Ιαπωνία	-0,7	-0,7	-0,9	-0,2	0,0	-0,3	0,2	0,1
ΗΠΑ	3,4	2,8	1,6	2,3	2,7	3,4	3,2	2,9

Πηγή: Μηνιαίο δελτίο της Ομοσπονδιακής Τράπεζας 8/03, 6/04, 6/07, 5/08, σελ. 6 κ.ε., μηνιαίο δελτίο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας 7/03, σελ. 82 κ.ε., 6/04, σελ. 68 κ.ε., 5/05, σελ. 68 κ.ε., 6/07, 5/08, σελ. 574 κ.ε.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.7, με βάση τους εναρμονισμένους δείκτες τιμών καταναλωτή, ο ρυθμός πληθωρισμού στην **ευρωζώνη** από το 2000 ανερχόταν στο 2% περίπου. Αυτό αποτελεί ασφαλώς επιτυχία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Σε σύγκριση με τις άλλες χώρες, ο ρυθμός πληθωρισμού στη Γερμανία βρισκόταν λίγο χαμηλότερα, πέτυχε δε, όπως αναφέρθηκε, το 2003 με 1,0% την κατώτατη τιμή του. Τα επόμενα χρόνια ήταν μεν πάντα χαμηλότερος, αλλά κοντά στο 2%, ακριβώς στο ύψος που η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα όριζε τον στόχο της σταθερότητας των τιμών.

Χώρες όπως η Ελλάδα, το Λουξεμβούργο, η Πορτογαλία και η Ισπανία εμφανίζουν από το 2003 ρυθμούς πληθωρισμού πάνω από τον μέσο όρο της ευρωζώνης. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην πολύ θετική οικονομική συγκυρία.

Οι διαφορετικοί ρυθμοί πληθωρισμού εντός της ευρωζώνης αναδεικνύουν το πρόβλημα μιας κοινής νομισματικής πολιτικής μεταξύ χωρών με διαφορετικούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Το κοινό ονομαστικό επιτόκιο που καθορίζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα οδηγεί με διαφορετικούς ρυθμούς πληθωρισμού στις επιμέρους χώρες σε διαφορετικούς πραγματικούς τοκισμούς και συνακόλουθα σε διαστρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Ο πραγματικός τόκος προκύπτει από τον ονομαστικό αφαιρώντας τον ρυθμό πληθωρισμού. Ο πραγματικός τοκισμός ανέρχεται στη Γερμανία στο 2,2 % με ονομαστικό τόκο 4% και ρυθμό πληθωρισμού 1,8% (2006). Για την Ελλάδα όμως προκύπτει με τον ίδιο ονομαστικό τόκο και ρυθμό πληθωρισμού 3,3% (2006) πραγματικός τοκισμός μόνο 0,7%.

Βάσει του πραγματικού τοκισμού η Γερμανία δεν έχει ενδιαφέρον για τους επενδυτές. Γι' αυτό τον λόγο, η ευρωπαϊκή νομισματική ένωση δεν είναι ο καλύτερος νομισματικός χώρος για τη Γερμανία.

Από τον Πίνακα 1.7 διαφαίνεται ένα άλλο φαινόμενο, που έχει ήδη αναφερθεί, δηλαδή ο **αντιπληθωρισμός**.

Οι ρυθμοί πληθωρισμού της Ιαπωνίας μέχρι το 2005 ήσαν εξ ολοκλήρου αρνητικοί, γι' αυτό και σε αυτή την περίπτωση γίνεται λόγος για αντιπληθωρισμό.

Υπάρχει κίνδυνος αντιπληθωρισμού στην Ευρώπη;

Για την ευρωζώνη συνολικά δεν παρουσιάστηκε μέχρι τώρα τέτοιος κίνδυνος, επειδή το περιθώριο των ρυθμών πληθωρισμού το 2003 εκτεινόταν από 1% (Γερμανία) μέχρι 4% (Ιρλανδία) με εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή της ευρωζώνης 2,1%.

Πάντως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) με έγγραφό του στις αρχές του 2003 διαπίστωνε ότι ιδιαίτερα η Γερμανία απειλείται από αντιπληθωρισμό. Εάν ληφθούν υπόψη τα υπολογιστικά λάθη (2% περίπου) του εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή (ΕΔΤΚ), τότε με ρυθμό πληθωρισμού 1% μπορεί να γίνει λόγος για αντιπληθωρισμό στη Γερμανία, καθώς από αυτό τον ρυθμό πρέπει να αφαιρεθεί το 2% του υπολογιστικού λάθους. Αυτή βέβαια είναι η καθαρά στατιστική εξήγηση. Ωστόσο, όπως τονίστηκε, ο ρυθμός πληθωρισμού το 2007 ανερχόταν στο 2,3%.

Για τη Γερμανία η επανάληψη του ισχυρισμού περί ύπαρξης κινδύνου αντιπληθωρισμού δημιούργησε τον κίνδυνο να αρχίσουν πραγματικά αντιπληθωριστικές διαδικασίες. Η προφητεία θα μπορούσε να επαληθευθεί.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αντιλήφθηκε αυτό τον κίνδυνο όταν, στις 8 Μαΐου 2003, έθετε ανώτερα και κατώτερα επιτρεπτά όρια στον ρυθμό πληθωρισμού. Αν η νομισματική πολιτική καταπολεμά μόνον τον πληθωρισμό, τότε μπορεί να οδηγήσει στον αντιπληθωρισμό.

Την αλλαγή του στόχου «σταθερότητα των τιμών» από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μπορεί να αντιληφθεί κανείς από το γεγονός ότι, αν και όριζε, όπως πριν, τη σταθερότητα των τιμών ως αύξηση του εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή (ΕΔΤΚ) έναντι του προηγούμενου έτους κάτω από το 2%, παρ' όλα αυτά θα επιθυμούσε για τη στρατηγική της να διατηρήσει **μεσοπρόθεσμα** μία αύξηση των τιμών κάτω του 2% αλλά κοντά σε αυτό το ποσοστό.

Ο Πίνακας 1.7 περιλαμβάνει επίσης (από τον Μάιο του 2004) και τους ρυθμούς πληθωρισμού των νέων μελών της ΕΕ. Πρέπει να τονιστεί ότι μερικές χώρες όπως η Ουγγαρία και η Λετονία πρέπει να καταβάλουν μεγάλες προσπάθειες καταπολέμησης του πληθωρισμού, εάν επιθυμούν να γίνουν δεκτές στο σύστημα της ευρωζώνης.

Β. Αίτια του πληθωρισμού

Ως κυριότερη αιτία αύξησης του επιπέδου τιμών θεωρείται η δραστική αύξηση της ποσότητας χρήματος σε μία εθνική οικονομία. Τον παράγοντα αυτό τονίζουν επανειλημμένα οι μονεταριστές. Ο πληθωρισμός είναι σύμφωνα με αυτούς ένα νομισματικό φαινόμενο.

Για τον λόγο αυτό, η κεντρική τράπεζα μιας εθνικής οικονομίας πρέπει να ελέγχει την ποσότητα του χρήματος.

Οι απόψεις αυτές στηρίζονται στην **ποσοτική εξίσωση**

$$M \cdot V = Y' \cdot P$$

που εννοείται ως όρος ισορροπίας.

Σύμφωνα με αυτή την εξίσωση επικρατεί γενικά νομισματική ισορροπία εάν η ποσότητα του χρήματος (M) πολλαπλασιαζόμενη με την ταχύτητα κυκλοφορίας του (V) είναι ίση με το πραγματικό εισόδημα (Y') πολλαπλασιαζόμενο με το επίπεδο τιμών (P) (πρβλ. λεπτομερέστερα Κεφ. 8.3)

Εάν υποθέσουμε ότι η ταχύτητα κυκλοφορίας του χρήματος (V) και το πραγματικό εισόδημα (Y') μένουν σταθερά, τότε υπάρχει ευθεία σταθερή σχέση μεταξύ της ποσότητας του χρήματος και του επιπέδου τιμών. Το επίπεδο τιμών σε αυτή την περίπτωση είναι συνάρτηση της ποσότητας του χρήματος:

$$P = P(M) \quad \frac{dP}{dM} > 0$$

Εάν αυξηθεί (μειωθεί) η ποσότητα του χρήματος, τότε αυξάνεται (μειώνεται) το επίπεδο τιμών. Η σχέση αυτή ονομάζεται **ποσοτική θεωρία**.

Η σχέση αυτή ισχύει πάντως αν:

1. η αύξηση της ποσότητας του χρήματος οδηγήσει σε αύξηση της ζήτησης (και όχι της αποταμίευσης) και
2. υπάρχει πλήρης εκμετάλλευση της παραγωγικής δυναμικότητας της οικονομίας.

Γι' αυτό είναι σημαντικό για τη νομισματική πολιτική να εξασφαλίζεται η **άριστη ποσότητα του χρήματος**. Η ποσότητα αυτή θεωρείται άριστη εάν προωθεί την οικονομική

μεγέθυνση και συγχρόνως εξασφαλίζει τη σταθερότητα των τιμών. Εκτός από αυτή τη μονοαιτιακή θεωρία του πληθωρισμού υπάρχουν και **πολυαιτιακές** ερμηνείες του.

Η πολυαιτιακή προσέγγιση δέχεται ότι μπορεί να υπάρχουν περισσότερα αίτια για την ύπαρξη του πληθωρισμού, όπως η αύξηση της ποσότητας του χρήματος, η εν συνεχεία αύξηση μεμονωμένων δαπανών των οικονομικών μονάδων και η επιτυχής προσπάθεια των επιχειρήσεων να μετακυλούν την αύξηση του κόστους στους πελάτες τους ή την αποκόμιση εκ μέρους τους υψηλών κερδών.

Εάν ο πληθωρισμός αποδίδεται στη ζήτηση αγαθών, τότε γίνεται λόγος για πληθωρισμό αναρρόφησης της ζήτησης. Εάν ο πληθωρισμός προέρχεται από την πλευρά της προσφοράς, τότε πρόκειται για πληθωρισμό κόστους ή κερδών (πρβλ. επίσης τη γραφική παρουσίαση αυτών των ειδών πληθωρισμού στην απεικόνιση 13.2 του Κεφ. 13).

Ο **πληθωρισμός αναρρόφησης της ζήτησης** (demand pull inflation) εμφανίζεται όταν υπάρχει αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, των επενδύσεων, των κρατικών δαπανών ή των εισπράξεων από τις εξαγωγές.

Ωστόσο, αυτό ισχύει αν υπάρχει πλήρης εκμετάλλευση της υπάρχουσας παραγωγικής δυναμικότητας. Εάν υπάρχουν ανεκμετάλλευτες δυναμικότητες, τότε η αύξηση της ζήτησης οδηγεί σε αύξηση του πραγματικού εισοδήματος. Εάν εξάλλου αυξάνονται οι εισπράξεις από εξαγωγές με πλήρη εκμετάλλευση της παραγωγικής δυναμικότητας, τότε γίνεται λόγος για εισαγόμενο πληθωρισμό.

Ο **πληθωρισμός κόστους** μπορεί να δημιουργηθεί από την αύξηση των διαφόρων ειδών κόστους, εφόσον οι επιχειρήσεις καταφέρουν να το μετακυλήσουν στις τιμές.

Στα κυριότερα είδη κόστους συγκαταλέγονται το κόστος προσωπικού, το κόστος παγίου κεφαλαίου (εγκαταστάσεις και υλικά), το φορολογικό κόστος, το κόστος εισαγωγών και οι τόκοι (ως κόστος του χρηματικού κεφαλαίου).

Αν οι επιχειρήσεις καταφέρουν να μετακυλήσουν τις αυξήσεις των μισθών στις τιμές, τότε μπορεί να προκύψει αυξητικό σπινάλ μισθών-τιμών. Η αύξηση των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων δημιουργεί μία νέα κατηγορία εισαγόμενου πληθωρισμού, όπως παρατηρείται συνήθως με τις τιμές του πετρελαίου.

Ο **πληθωρισμός κερδών** μπορεί να επικρατήσει σε μία εθνική οικονομία μόνο στις περιπτώσεις που μεμονωμένες επιχειρήσεις αποκτούν τέτοια δύναμη στην αγορά, που μπορούν να καθορίζουν οιοδήποτε ύψος τιμών. Αυτό μπορεί να συμβεί στις περιπτώσεις ύπαρξης μονοπωλιακών δομών, αλλά και στις περιπτώσεις που υπάρχει μονοπωλιακός ανταγωνισμός (monopolistic competition) και οι αγοραστές δεν μπορούν να παραιτηθούν από την αγορά ενός αγαθού ούτε να παρεκκλίνουν με την αγορά ενός άλλου υποκατάστατου.

Για την πρακτική οικονομική πολιτική η σύντομη αυτή ανάλυση των αιτίων (του πληθωρισμού) σημαίνει ότι δεν πρέπει να φροντίζει για τη σταθερότητα του επιπέδου τιμών μόνον η νομισματική πολιτική της κεντρικής τράπεζας αλλά και η κρατική οικονομική πολιτική, όπως εκφράζεται μέσω της πειθαρχίας των κρατικών δαπανών και της φορολόγησης των οικονομικών μονάδων.